

Bijen en vlinders
Vragenlijst uitwintering

Wanneer een EpiPen®?
Interview met bestuivingsimker

Imkers en imidacloprid
Brief aan de leden

*bijen*houden

5e jaargang/4
april 2011

Nederlandse BijenhoudersVereniging

De werkelijkheid in stukjes

De luis is niet de plant. Een wolk is geen regen. In de wetenschap hakken we de werkelijkheid in stukjes om haar te analyseren en te kunnen begrijpen. Maar is dit altijd reëel? De plant maakt immers de luis. Regen is een gevolg van de wolk. Alle verschijnselen zijn met elkaar verbonden en van elkaar afhankelijk. Die gedachtegang is ook van invloed op de maatschappelijke denkwijze. Waar we tot voor kort de natuur 'in beheer' hadden, beginnen we steeds vaker mens en natuur als nevenschikkelijk te beschouwen. We zoeken een evenwicht tussen mensgericht en natuurgericht handelen.

Overheidsbeleid wordt gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek enerzijds en de publieke opinie anderzijds. Op het moment is echter de houding van mensen ten opzichte van dieren en milieu, en daarmee de publieke opinie, aan het verschuiven. Daardoor lijkt een discrepantie te ontstaan tussen het feitelijk overheidsbeleid en verwacht beleid. Omdat de natuur in onze maatschappij op een hoger niveau is komen te staan, zullen – om maar iets te noemen – potentieel schadelijke gewasbeschermingsmiddelen als neonicotinen mogelijk niet meer door die maatschappij worden geaccepteerd. Maar omdat in de praktijk geen schadelijke effecten zijn aangetoond, is er geen verbod. Als de boven geschetste verschuiving in de maatschappelijke denkwijze doorzet, kunnen we verwachten dat die in toekomstig beleid zal doorwerken.

Adindah Visser

Inhoud**Insecten Kars Veling**

Bijen en vlinders passen bij elkaar

Stuifmeel 6 Henk van der Scheer en Mari van Iersel

Subletale effecten van gewasbeschermingsmiddelen

Bijengezondheid Romée van der Zee

Bijgesloten: vragenlijst uitwintering bijenvolken 2011

Imkerervaringen Bart de Coo

De Noordersteegkorf

Eerste hulp Mari van Iersel

Wanneer een EpiPen®?

De lezer schrijft - de redactie antwoordt

Imkers en imidacloprid dr. Klaas van der Poel

Koninginnenteelt Gosse van der Velde

Bevruchtungsstation Ameland schema 2011

Gezien in het Bijenhuis Ardine Korevaar

Beitels

Cursief Rik Oldeven**Inzoemen - april Mari van Iersel****Detail Mari van Iersel**

Stertselende bij

Interview Christ Smeekens en Joep Verhaegh

Elk jaar nieuwe volken maken

Dilemma Ardine Korevaar

Nieuwe meubels

Uit de imkergemeenschap

Honingslingers gevraagd

Koninginnenteelt

Schiercarnica's – mensvriendelijke bijen!

Overlarfdatum mentoren van de VCI

Buitensnippers Ardine Korevaar**De lezer schrijft**

Neoniks Nico Darrema

NBV

Zorg om bijensterfte **Hoofdbestuur NBV**

Brief aan staatssecretaris Bleker **Voorzitter NBV**

Familiebericht, Uit het HB, Vraag & aanbod, Agenda

Colofon**3 Bijhouden, maandblad voor bijhouders**

Jaargang 5, nummer 4, april 2011 ISSN 0926-3357. Uitgegeven door de NBV. Verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (in juli en augustus verschijnt één nummer) in een oplage van 6.300 ex.

6 Hoofdredacteur

7 Tineke Brascamp-van der Lee

Redactie

8 Kees van Heemert, M.J. van Iersel, Ardine Korevaar, Henk van der Scheer, Adindah Visser

10 Vaste medewerkers

Bart de Coo, Nienke de Jong (register), Rik Oldeven, Ton Thissen, Bertus Wieringa

12 Redactie & administratie

13 Marga Canters (secr.), Grintweg 273, 6704 AP Wageningen,

t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80 e redactie@bijhouders.nl

13 bankrekening 53.90.42.897 ABN-AMRO, t.n.v. **Bijhouden**.

14 **Tarieven voor handelsadvertenties** op aanvraag bij de redactie

15 **Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod'** € 10 per 20 woorden, elk extra woord € 0,25. Betaling bij opgave.

16 Alle in **Bijhouden** gepubliceerde meningen en inzichten zijn voor rekening van de auteurs. De redactie behoudt zich het

18 recht voor bijdragen in te korten of te redigeren. De inhoud van advertenties valt buiten verantwoordelijkheid van de redactie.

18 De recentste versie van het Groene Boekje wordt aangehouden. Overname artikelen en illustraties na voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding.

21 **Kopij moet uiterlijk acht weken vóór de datum van verschijnen**

19 **worden aangeleverd bij Marga Canters. Voor opgave en betaling**

21 **van advertenties geldt vier weken.** Tekst bij voorkeur via

22 e-mail insturen. Digitale foto's (minimale *resolutie 300 dpi bij 10 x 15 cm*) via email of upload. Aankondigingen en berichten uit de vereniging graag beknopt houden.

23 **Vormgeving en opmaak** GAW ontwerp en communicatie

24 **Druk** BDU Grafisch bedrijf BV, Barneveld

Jaarkleuren

De jaarkleuren zijn als volgt. De jaren eindigend op

0/5: | 1/6: | 2/7: | 3/8: | 4/9:

Omslagtekening: 'Bijen en vlinders' – Frans Bijvank

Bijen en vlinders passen bij elkaar

Kars Veling

Vlinders en bijen hebben veel gemeen. Ze houden van gevarieerd groen, bloemrijke bermen en akkerranden vol kleur. Ze hebben allebei behoefte aan nectar uit bloeiende planten. Een tuin waar van het vroege voorjaar tot het late najaar planten in bloei staan is een belangrijke voorwaarde voor zowel vlinders als bijen. De Vlinderstichting is actief bezig om mensen meer aandacht te laten krijgen voor vlinders in de tuin.

Kleine vos, dagpauwoog, gehakelde aurelia en citroenvlinder zijn de enige vlindersoorten die als vlinder overwinteren. In het hele vroege voorjaar, in februari en maart, komen op een zonnige en niet te koude dag de overwinterende vlinders al uit hun schuilplaats. Dan moet er wel wat te halen zijn. In die periode is de winterheide een van de weinige nectarbronnen en daar worden de vlinders ook op gezien. Ook de eerste bijen bezoeken trouwens deze plant. Andere vroegbloeiers, zoals krokussen, kunnen ook wel worden bezocht, maar hebben duidelijk niet de voorkeur van de vlinders.

Kleine vos op winterheide

Wat later in het jaar komt de wilg in bloei. Als je hem niet hebt gezien dan hoor je hem wel, want het is er een gezoem van jewelste. Bijen, hommels en de eerste zweefvliegen zijn er druk met het verzamelen van stuifmeel voor hun broed. Vlinders doen niets met stuifmeel. De larven van vlinders, de rupsen, zijn planteneters, die gespecialiseerd zijn op een of enkele verwante plantensoorten. Deze worden bij vlinders waardplant genoemd (dit is dus een andere betekenis dan bij bijen, waar planten die door volwassen bijen worden bezocht als waardplant te beschouwen zijn en drachtplant genoemd worden). De wilg is wel een goede nectarplant. Vlinders kunnen met hun lange rol-tong diep in de katjes doordringen op zoek naar de zoetheid.

Bont zandoogje op sleedoorn

Begin april neemt de sleedoorn de taak van de wilg over en dan komen er ook allerlei andere planten beschikbaar. Dat is ook de tijd dat de vlinders die als pop de winter hebben doorgebracht, uit hun pop kruipen. De koolwitjes, boomblauwtjes en bont zandoogjes verschijnen dan. De keus wordt groter en je ziet dat vlinders niet zo kieskeurig zijn als rupsen. Die heb-

Gehakelde aurelia op wilg

foto's Kars Veling

ben vaak maar een of enkele nauw verwante planten als voedsel. Zijn die planten op, dan sterven de rupsen. Voor vlinders geldt: als er maar nectar in zit.

Toch hebben vlinders wel degelijk voorkeur. Omdat ze maar een kort leven hebben, soms maar enkele dagen, moeten ze zeer effectief met hun tijd omgaan om zich succesvol te kunnen voortplanten. Daarbij hoort slim nectar verzamelen. Ze hebben dus het liefst planten waar veel hoogwaardige nectar makkelijk bereikbaar is. Dat is in het voorjaar goed te zien. Ze drinken eerst op klein hoefblad, maar die laten ze links liggen als de paardenbloem begint te bloeien. Daar zie je ze echter ook niet veel meer als de pinksterbloem bloeit en een flinke pol distel lokt de vlinders nog beter aan.

Dagpauwoog op akkerdistel

In mei bloeit een van de beste vlinderplanten en dat is toevallig ook nog eens een uitstekende bijenboom: vuilboom. Deze struik bloeit enorm rijk en heel erg lang. De bloempjes zijn echter klein, zodat hij als siertuinplant eigenlijk niet gebruikt wordt. Het is een soort uit de ondergroei van het bos, die ook nogal eens in de landschappelijke aanplant te vinden is. Naast nectarbron is vuilboom ook de waardplant (voor de rupsen dus) van de citroenvlinder en van het boomblauwtje. Een echte topper voor vlinders. Kortom, geen tuin zonder vuilboom!

Subletale effecten van gewasbeschermingsmiddelen bij bijen

Henk van der Scheer en Mari van Iersel

Land- en tuinbouwgewassen worden regelmatig bespoten met gewasbeschermingsmiddelen. Daardoor is het stuifmeel (en de nectar) van die gewassen vaak verontreinigd met residuen van die middelen. Het gevolg is dat bijen chronisch worden geconfronteerd met verontreinigingen in hun voedsel. Uit onderzoek blijkt dat dit in bepaalde gevallen leidt tot nadelige, subletale (dat wil zeggen niet-dodelijke) effecten. De bij gaat er niet direct aan dood, maar functioneert minder goed en/of vertoont ander gedrag. Mogelijk sterft ze daardoor ook eerder dan normaal.

Om een gewasbeschermingsmiddel op de markt toegelaten te krijgen moeten firma's gegevens overleggen over neveneffecten van dat middel op nuttige insecten zoals roofmijten en bestuivende insecten, bijvoorbeeld honingbijen. In Europa gaat dat volgens de EU-richtlijn 91/414/EEG; in Amerika kent men een overeenkomstige wetgeving. Die mogelijke neveneffecten worden onderzocht in voerproeven met oplopende concentraties (of hoeveelheden) van het middel. Voor de toelating is maatgevend het effect bij dát gehalte waarbij 50% van de testdieren het niet overleeft. Deze hoeveelheid, de letale (dodelijke) dosis dan wel concentratie, heet de LD_{50} of LC_{50} .

Deze procedure gaat voorbij aan het gegeven dat er ook nadelige subletale effecten kunnen zijn. Dat wil dus zeggen: effecten waarbij dieren niet direct sterven maar wel geschaad worden. Weliswaar wordt aanbevolen om bij verdenking van het optreden van subletale effecten vervolgstudies te doen⁶, maar duidelijke, algemeen aanvaarde protocollen die bindend voorschrijven hoe je dat moet doen, ontbreken nog. Zo'n protocol zou kunnen inhouden dat de vliegactiviteiten van een volk worden gevolgd met behulp van videobeelden³.

In dergelijke proeven werd vastgesteld dat minder bijen per volk vlogen als die werden blootgesteld aan een dosering van imidacloprid of fipronil die zeventig keer lager was dan de LD_{50} . Bovendien wordt in de gangbare voerproeven geen rekening gehouden met de praktijksituatie waarin meer middelen tegelijkertijd worden toegepast. Dan zou er een samenwerkend (synergistisch) effect kunnen optreden, dat erger is dan dat van elk van beide middelen afzonderlijk bij elkaar opgeteld. Reden voor imkerorganisaties om bij de toelatingsautoriteiten aan te dringen op betere procedures, met name ook langlopende voerproeven met verontreinigd stuifmeel. Gelukkig wordt door de autoriteiten aan die verzoeken gehoor gegeven.

Daarnaast zouden samenwerkende effecten kunnen optreden van gewasbeschermingsmiddelen met andere factoren die de vitaliteit van bijen aantasten, zoals voedselgebrek en ziektekiemen, maar daarover is weinig bekend. Recent werd duidelijk dat het voeren van een suikeroplossing met imidacloprid erin en het tegelijkertijd besmetten van de bijen met nosema-sporen (in een suikeroplossing) niet de individuele immuniteit nadelig beïnvloedt, maar wel de sociale immuniteit¹.

Het ontsmettende enzym glucose-oxidase was door die samenwerking minder actief, wat leidde tot minder steriel broed en voedsel.

Subletale schade

In de toelatingsprocedures wordt gekeken naar subletale effecten op individuen, niet naar effecten op een volk als geheel. Dat zou toch wel moeten in het geval van sociaal levende insecten. Die subletale effecten kunnen erin bestaan dat de fysiologie van een insect wordt beïnvloed, waardoor een individu minder goed functioneert en mogelijk eerder sterft. Ook kunnen nadelige veranderingen in het gedrag optreden. We beperken ons hier tot de belangrijkste voorbeelden van dit soort effecten bij honingbijen^{5,7,11}. Een aantal van de werkzame stoffen die aan bod komen, zijn inmiddels trouwens niet meer in ons land verkrijgbaar omdat het gewasbeschermingsmiddel met de stof erin hier niet (meer) is toegelaten (zie inzet op pagina 5).

Een middel kan onbedoeld aangrijpen op enzymreacties waardoor bijvoorbeeld minder hormonen en feromonen worden aangemaakt. Het kan hersenactiviteiten beïnvloeden of de ontwikkeling van larven en van organen in jonge bijen schaden. We spreken dan van fysiologische effecten.

Sommige van die verstoringen werken door in het gedrag van de bijen. Die bewegen zich bijvoorbeeld anders, oriënteren zich moeizamer, hun dansbewegingen worden beïnvloed dan wel hun eetgedrag of leervermogen vertoont afwijkingen.

Al die effecten kunnen hun weerslag hebben op de ontwikkeling van een volk als geheel.

Uitkomsten van onderzoek

In proeven met jonge bijen veroorzaken fenitrothion (een organofosfaat) en cypermethrin (een synthetisch pyrethroïde) een afname van de werking van enzymen die betrokken zijn bij het leveren van energie voor allerlei celfuncties. Een ander synthetisch pyrethroïde, deltamethrin, en ook het fungicide prochloraz beïnvloeden de samentrekking van de hartspiercellen bij honingbijen. Samen toegepast versterken deze gewasbescher-

foto K. Wallner

Bespuiting van koolzaad met een fungicide

Gewasbeschermingsmiddelen

Werkzame stof	Handelsproduct*
clothianidine	Poncho Rood
cypermethrin	Cyperkill 250 EC
deltamethrin	Decis EC
diflubenzuron	Dimilin spuitpoeder 25%
endosulfan	-
fenitrothion	-
fenoxycarb	Insegar 25 WG
fipronil	Mundial
imidacloprid	Admire; Gaucho Rood
parathion	-
penfluron	-
permethrin	-
prochloraz	Mirage 45 EC; Sporgon, Sportak
pyriproxyfen	Admiral

**) als geen naam van een handelsproduct is vermeld dan is de betreffende werkzame stof niet meer in ons land verkrijgbaar*

mingsmiddelen elkaars effect. Samen beïnvloeden ze ook de warmteregulatie van een bij, zoals bleek bij meting van de infrarode (warmte)straling die bijen uitzenden.

Ook kan het waarnemen worden beïnvloed. Zo nemen bijen geuren waar met hun antennes. Je kunt bijen trainen op het uitsteken van de monddelen (proboscis), de zogenaamde proboscis extension reflex (PER), als ze met de antennes de geur van suikerwater waarnemen. Dat uitsteken van de monddelen, en dus het waarnemen, vermindert sterk door fipronil na een dosering van 1 nanogram (10^{-9}) per bij gedruppeld op de thorax. Ook imidacloprid, een insecticide uit de groep van neonicotinen, beïnvloedt het waarnemen van geuren door bijen.

Fipronil en imidacloprid hebben niet alleen een negatieve invloed op het waarnemen, maar ook op het leren bij bijen. Dat laatste geldt ook voor deltamethrin, endosulfan en prochloraz.

In hoeverre de hierboven beschreven effecten in de praktijk gevolgen hebben voor de individuele bijen of het functioneren van het volk als geheel is onbekend.

Effecten op de volksoontwikkeling

Praktisch alle insecticiden die op het zenuwstelsel inwerken, verminderen in subletale doses in meer of mindere mate de productie van nakomelingen⁷. Voor een bijenvolk zijn versturende effecten op het broed en jonge bijen, waardoor in dat volk in toenemende mate minder bijen volwassen worden, erger dan het verlies van haalbijen. Haalbijen kunnen versneld worden vervangen; broed en jonge bijen niet¹¹.

foto Martin Strube-Bloss

Honingbij reageert met PER op aanbieden van honing

Diflubenzuron en fenoxycarb bijvoorbeeld beïnvloeden de groei van insecten. Fenoxycarb veroorzaakt bij bijen misvormde larven en poppen met een opvallende witte streep door de ogen, zoals ook in ons land werd vastgesteld⁹. Naast een waarneembare vermindering van de hoeveelheid broed heeft diflubenzuron, net als penfluron, effect op jonge bijen. Die wegen minder en ontwikkelen hun kopklieren minder goed, met negatieve effecten op de voeding van larven. Pyriproxyfen, een hormoonachtige stof, remt de aanmaak van vitellogenine in het bloed en dat kan gevolgen hebben voor de weerstand tegen ziekten, de broedverzorging en de levensduur.

Effecten op het foerageren

Sommige gewasbeschermingsmiddelen hebben een zogenaamd afstotend (repellent) effect op bijen. In de praktijk is dat allang bekend van middelen met daarin als werkzame stof een synthetisch pyrethroïde zoals cypermethrin en permethrin. Dat effect vermindert het risico van dergelijke stoffen voor bijen, maar brengt het niet helemaal terug tot nul, tenzij de bijen helemaal niet meer op het gewas willen vliegen. Dat laatste is in ons land waargenomen door imkers die hun volken verhuurden voor bestuiving van gewassen in bedekte teelten. Als die gewassen behandeld waren met imidacloprid, dan meden de bijen contact met de bloemen van deze gewassen en kwamen in sommige gevallen zelfs hun kast niet uit.

Van imidacloprid is bekend dat het in geringe doseringen (10-20 nanogram (10^{-9} g) per bij, de mobiliteit van bijen nadelig beïnvloedt en dat bijen na terugkeer van een foerageertrip minder vaak de kwispeldans uitvoeren. Reeds in de zestiger jaren bleek, dat ook parathion in subletale doses de communicatie verstoort via beïnvloeding van de kwispeldans. Verder kunnen bijen door geringe doses van imidacloprid minder goed hun nest terugvinden. Dat is ook het geval bij subletale doses van synthetische pyrethroïden zoals deltamethrin en permethrin.

Het vermogen tot leren om via een 'doolhof' een voedertafel met suikerwater te vinden, ging al achteruit als bijen slechts een concentratie van 1 ppb (één deel per miljard) fipronil met hun voedsel binnenkregen⁴.

Gevolgen voor de praktijk?

Die beïnvloeding van mobiliteit en oriëntatie heeft nadelige gevolgen voor het foerageergedrag. Dat zou merkbaar moeten zijn aan achterblijven van de ontwikkeling van broed en volk als geheel tijdens het groeiseizoen. Toch kan in de praktijk niet worden vastgesteld dat het slechter gaat met volken die vliegen op zonnebloemen of maïs waarvan het zaaizaad is behandeld met een neonicotine zoals imidacloprid of clothianidine en waarvan het stuifmeel residuen bevat van deze middelen^{2,8}. Daar draagt aan bij dat imidacloprid in het bijenlichaam vrij snel wordt afgebroken; dat geldt ook voor de afbraakproducten van imidacloprid¹⁰. In proeven was na 20 minuten al 30% van een begin-dosis van respectievelijk 20 en 50 μg per kg bijen niet meer aantoonbaar. Dat maakt dat dergelijke subletale doses al na een paar uur onschadelijk zijn geworden. Imidacloprid en de afbraakproducten daarvan blijken na 6 uur (20 ppb), respectievelijk na 24 uur (50 ppb), niet meer aantoonbaar in het bijenlichaam.

Voor literatuur zie

www.bijenhouders.nl > tijdschrift > aanvullingen april

Bijgesloten: vragenlijst uitwintering bijenvolken 2011

Romé van der Zee, Nederlands Centrum Bijenonderzoek (NCB)

Eén van de doelen van het internationale onderzoekersnetwerk COLOSS is het verzamelen van betrouwbare sterftcijfers zodat vergelijking tussen landen en over een reeks van jaren mogelijk wordt. De Nederlandse vragenlijst is afgeleid van de internationale COLOSS-vragenlijst. De lijst is bijgesloten bij dit nummer van Bijenhouden.

De uitkomsten van dit onderzoek worden in de loop van 2011 geanalyseerd en gepubliceerd. De Nederlandse data maken tevens deel uit van een internationale analyse en publicatie.

Verloting

Vorig jaar nam ruim 20% van de Nederlandse imkers deel aan de Monitor Bijensterfte. Om deelname te stimuleren verloot Het Bijenhuis/de NBV opnieuw een RVS-wassmelter onder de afdelingen waarvan het hoogste percentage leden de vragenlijst heeft ingevuld (vul op de vragenlijst in van welke afdeling u lid bent!). Voor imkers die in afdelingen een stimulerende rol spelen bij het invullen van de vragenlijst stelt het Bijenhuis eveneens een prijs beschikbaar. Onder deze imkers wordt een cadeaubon ter waarde van €100,- verloot, te besteden bij het Bijenhuis. U begrijpt het, de uitkomst van de monitor 2010-2011 staat of valt met uw deelname. U kunt de vragenlijst (ongefrankeerd) aan het NCB terugsturen.

Wat vooraf ging

In 2001 meldden imkers voor het eerst grote bijensterfte met een ander karakter dan in de jaren daarvoor. Op hun bijenstanden verdween in de winter een groot aantal volken terwijl er voldoende voer in de kasten aanwezig was. Vanaf de winter 2002-2003 is deze wintersterfte jaarlijks (met uitzondering van 2005) door middel van een vragenlijst landelijk geïnventariseerd. Een uitgebreid verslag van de monitor 2010 kunt u downloaden op www.beemonitoring.org/downloads.aspx. In dat verslag over 2009-2010 wordt ingegaan op een aantal kenmerken van de Nederlandse imkerij, zoals de verschillende bijenrassen en hun frequenties, de aantallen volken per imker, de mate van het reizen met bijenvolken, de inzet van volken voor de landbouw, de gemiddelde honingopbrengst, de effectiviteit van de varroabestrijding en de regionale verschillen voor deze factoren in relatie tot bijensterfte. Het is verontrustend dat Nederland ook vorig jaar hoorde tot de landen met de hoogste sterfte. Een samenvatting ervan verschijnt dit jaar in 'Bijenhouden'.

Meerjarenpatroon

Uit de gegevens over de periode 2005-2010 blijkt dat er binnen Nederland gebieden zijn met een significant hogere sterfte in deze periode vergeleken met het landelijk gemiddelde. Een uitgebreid rapport over meerjarenpatronen van de Nederlandse bijensterfte zal in de loop van 2011 verschijnen. De uitkomsten van deze analyse zijn van groot belang voor het vervolgonderzoek naar de mogelijke oorzaken van bijensterfte.

Paradijselijk tuinieren en imkeren in Amsterdam

Even de Amsterdamse drukte ontvluchten? Midden in de drukte van de stad liggen twee oases van rust; prachtige parken waar je heerlijk kunt tuinieren en tot rust komen van de stress van alle dag. Op de Bijenparken – want daar hebben we het hier over – wordt het leven gedictieerd door het ritme van de bijen en de vogels.

Het oude Bijenpark ligt in Sloten en in Geuzenveld ligt sinds 1967 het nieuwe Bijenpark. Dat laatste is tevens het grootste. Onze beide parken zijn vogelreservaat. Op het nieuwe Bijenpark staat bovendien een museum over de geschiedenis van het imkeren. De parken zijn aangelegd in de Engelse landschapstijl en zijn in elk jaargetijde mooi.

Op zondag 29 mei is er op het Nieuwe Bijenpark een feestelijke open dag, Baron Schimmelpenninck van der Oeyeweg 4, van 14.00 tot 17.00 uur.

Veel prachtige privétuinen in het park zijn dan te bezichtigen. U doet er ideeën op voor uw eigen tuin of u komt gewoon alleen genieten van alle moois. Er is muziek; er zijn prijsjes te winnen met een plantenzoektocht; imkerdemonstraties; informatie over bijen, vogels en tuinieren; film; een stekjesbeurs. Koffie en thee zijn gratis.

i www.bijenpark.nl voor een routebeschrijving en meer info.

foto's Trudy Franc

Imkerervaringen

Bart de Coo

De Noordersteegkorf

Sinds 1999 ben ik leraar. Ik heb negen jaar lesgegeven op een school in Bemmel. Sinds anderhalf jaar geef ik les in Zutphen. Mijn huidige baan heb ik te danken aan Kathelijne, de vrouw van een Bemmelse collega, die mij tipte. Het toeval wil, dat mijn voormalige Bemmelse collega, Marc, en zijn vrouw Kathelijne dus, bij mij in de Noorderstraat wonen. En o ja, Kathelijne werkte ook al op die school in Zutphen. Ik heb dus in zekere zin aan partnerruil gedaan.

Nu heb ik Marc en Kathelijne zo gek gekregen om een bijenkorf in hun tuin te plaatsen; een lattenkast vond mevrouw toch wat te lomp en te groot. Nou ja tuin, het gaat eigenlijk meer om een steeg. Tussen de huisnummers 3 en 5 loopt namelijk een steeg naar de achterdeur van mijn collega's. Een echte tuin hebben ze niet. In die steeg hangt op tweeëneenhalve meter hoogte mijn korf.

Stront scheppen

Ik heb de korf gevlochten van roggestro en wilgenspleut. In april vorig jaar zijn Marc en ik op de fiets gestapt om koeienstront te verzamelen, waarmee we de korf wilden insmeren. De korf staat namelijk praktisch droog, maar net niet helemaal, vandaar. Dat was erg enerverend. We begonnen bij de Hereford-runderen die staan te grazen

bij de 'Lappendeken', een terrein bij De Steeg. Wij liepen met een emmertje en een schepje door de wei op zoek naar poep, maar we vonden niet zo veel. We fietsten door naar de Carolinahoeve. Daar staan altijd Schotse Hooglanders te grazen. Misschien dat die mooie poep produceerden. Dat deden ze, want onze emmer zat in een scheet vol. Vervolgens hebben we op de verenigingsstand in Dieren mijn versgevlochten korf staan insmeren. Dat deden we twee keer. Het lijkt erg belangrijk te zijn om de mest langzaam te laten drogen, anders gaat ze scheuren.

Het jaar daarvoor had ik trouwens mest geschept van de brandrode runderen die staan te grazen langs het Apeldoorns kanaal, tussen Laag-Soeren en Leuvenheim. Ja, er zijn hier in de omgeving heel wat koeienrassen te bewonderen. Toen ik al een tijdje bezig was, ontdekte ik pas dat ik werd aangestaard door een stier, zo een met een ring door zijn neus. Ik maakte doodkalm rechtsomkeert, klom over het hek, slikte een paar keer en veegde het koude zweet van mijn voorhoofd.

In de steeg

De korf trekt veel bekijks. Er lopen en fietsten hier veel dagjesmensen door de straat. Die blijven dan even stilstaan om al dat bijengewemel te bekijken. Ze nemen hun

kindertjes op de arm en wijzen in de richting van de korf. Het is heel wonderlijk om langs de korf te wandelen en getuige te zijn van dit soort tafereeltjes.

Het afgelopen jaar had ik natuurlijk zo eens wat kleine klusjes te doen in de korf: even de ratenbouw corrigeren, voeren voor de winter en in december oxaalzuuroplossing druppelen. Daarvoor stap ik dan de steeg binnen en klop op het raam. Dan verschijnt Marc of Kathelijne bij de achterdeur, snapt onmiddellijk wat de bedoeling is – ik heb mijn komst meestal aangekondigd – en pakt een ladder uit de schuur.

Als ik klaar ben, krijg ik vaak een pilsje. Een goede huisvriend van hen had zich ooit laten ontvallen dat hij een leven zou willen leiden als het mijne. Die Bart, die fietst wat rond, scharrelt hier en daar wat dingen bij mekaar, schuimt wat adresjes af en krijgt op tijd zijn pilsje. Zij deelden mij dit uiteraard in vertrouwen mede. Enfin, ik laat die huisvriend maar in de waan, maar dat die steegkorf bijdraagt aan mijn welzijn, is zondermeer waar. Over een tijdje moeten wij de korf gaan afjagen. Daarvoor sluiten wij de Noordersteeg af met een groot doek. Vorig jaar is dat afjagen eindelijk eens echt fatsoenlijk gelukt. Erg leuk was dat. Ik heb er nu dus alle vertrouwen in.

Eerste hulp

Wanneer een EpiPen®?

Gastvrijheid in de bijenstal

Mari van Iersel

Veel imkers willen andere mensen laten delen in hun mooie hobby. De verhoogde belangstelling voor de natuur en een toenomen interesse in honingbijen passen daar mooi bij. Open dagen trekken veel bezoekers en we doen als imkers ons best die bezoekers gastvrij te ontvangen.

Zelf heb ik zachtaardige bijen maar toch lopen mijn bezoekers wel eens een steek op. Zo was er een fotograaf die zo nodig mooie plaatjes moest schieten en daarbij langere tijd in de vliegrouete van de bijen bleef staan. Een andere bezoeker werd in zijn voet gestoken door een bij die langs zijn schoen omhoog was gekropen.

Advertentie

Imkerij De Werkbij
HONING - EDUCATIE - HANDEL

Open Dag

18 juni 2011
van 10.00u tot 16.00u

- Kom in de bijenstal!
- Demonstraties en veel leuke kramen

Voor de kinderen:

- Springkussen, Kaarsen maken
- Kleurwedstrijd: download de kleurplaat van de site

Van harte welkom
Locatie: Rhenen

info@dewerkbij.nl
www.dewerkbij.nl

Noordelijke Meentsteeg 18
3911 SE RHENEN
0317 - 612942

Hoofdweg 33
8166 AC EMST
bel Rhenen

Wij zijn een professionele imkerij en groothandel.

Wij vinden bijen én mensen belangrijk.

Alles voor de imkerij.
Honing, glaswerk, koninginsegelel, bijenwaskaarsen, rondleidingen.

Foto's Mari van Iersel

Artsen schrijven EpiPen voor om te gebruiken bij een levensbedreigende acute allergie

Goed gastheerschap

Bezoekers in een bijenstal ontvangen houdt altijd het risico in dat er eentje een steek oploopt. Maar als een gast gestoken wordt vinden we dat als imkers geen reclame voor onze hobby. Een steek doet zeer, al is de pijn meestal snel weer verdwenen. Vervelender is dat de meeste mensen een dag later zitten met een zwelling op de plaats van de steek. Een daardoor tijdelijk misvormd uiterlijk verhindert de gestokene soms aan het werk te gaan en dan wordt die steek een schadepost.

Pijn en een plaatselijke, tijdelijke zwelling met of zonder jeuk kan geen kwaad. Het is de normale reactie van het lichaam. Maar het hoort bij goed gastheerschap om het je gasten naar de zin te maken en problemen te voorkomen. We zullen maatregelen nemen om te voorkomen dan iemand een bijensteek oploopt. Bijvoorbeeld onze volken zodanig plaatsen dat de vliegrouete van de bijenvolken buiten of boven terreinen gaat waar mensen aanwezig kunnen zijn. Toevallige bezoekers erop wijzen niet voor bijenkasten te gaan staan, enzovoorts.

We kunnen niet verhinderen dat gestoken worden pijn doet. Wél kunnen we proberen te zorgen dat de steek geen verdere nare gevolgen heeft. Omdat wij imkers regelmatig met een bijensteek te maken hebben, zijn we de impact van een steek voor het dagelijks leven van iemand die geen imker is, een beetje vergeten. Daardoor komen we vaak niet verder dan belangstellend informeren of het nog zeer doet, terwijl we weten dat het probleem morgen een stuk groter is: een vinger zo dik dat hij wordt afgekneld door je ring, een opgezwollen arm, een scheef gezicht, al dan niet met jeuk.

Antihistaminemedicijn

Dokter M. Roovers, allergoloog van het St. Elisabethziekenhuis in Tilburg, adviseert onder andere het gebruik van Cetirizine (een antihistaminemedicijn tegen hooikoorts en andere niet levensbedreigende allergische reacties) om dergelijke vervelende gevolgen van een bijensteek te voorkomen of in belangrijke mate te onderdrukken. Het is vrij te koop bij de apotheek en kost ongeveer €2,50.

Mijn onfortuinlijke bezoekers heb ik direct na de steek een tabletje Cetirizine gegeven en beiden hebben niet méér last gehad dan de pijn op het moment van de steek zelf. Fijn om als imker een middel te hebben om de vervelende gevolgen van een steek te beperken.

Wie de bijsluiting van Cetirizine leest, vraagt zich misschien af

Medicijnen bij hooikoorts en vergelijkbare allergische reacties

of hij dat medicijn wel moet gebruiken. Maar bij de bijsluiter van Aspirine of Finimal vraag je je hetzelfde af. Toch laten weinigen onder ons die pijnstillers dan maar staan. Bij medicijnen die vrij te koop zijn is de kans op problemen gering. Zeker, het is zinvol de Ceterizinebijsluiter te lezen en daarover te overleggen met de persoon die de steek heeft opgelopen.

Maar zo'n tabletje helpt onvoldoende bij een allergische reactie van het hele lichaam, zie hierna.

Ongewone reacties op bijensteek; allergische reacties

Als iemand voor de eerste keer gestoken wordt, maakt het lichaam antistoffen aan waarmee bij een volgende steek het gif sneller onschadelijk gemaakt kan worden. Maar sommige mensen bouwen na een eerste steek een allergie op. Die komt meestal (soms pas na de twintigste of honderdste steek) tot uiting bij een volgend contact van het lichaam met bijengif. Klachten kunnen al enkele seconden tot minuten na de steek optreden, meestal binnen het uur. De reactie beperkt zich nu niet meer tot de plaats en omgeving van de steek en kan variëren van een vervelende roodheid en jeuk over het hele lichaam tot ernstige problemen met bloedsomloop, ademhaling en spijsvertering. In extreme gevallen treedt bewusteloosheid op, verlaagde bloeddruk en shock en is er levensgevaar. In uitzonderlijke gevallen doet deze levensgevaarlijke situatie zich zo snel voor dat via 112 opgeroepen medische hulpverleners niet tijdig ter plaatse kunnen zijn. In dat geval is een levensreddende adrenaline-injectie met behulp van een EpiPen de noodzakelijke medische hulp. Bij verhoogd risico een EpiPen.

Wanneer is er extra risico?

We vinden het normaal dat op plaatsen waar veel mensen bij elkaar komen een defibrillator aanwezig is. Het apparaat is er voor het uitzonderlijke geval dat iemand een hartaanval krijgt en directe medische hulp nodig heeft. De EpiPen hoort ook in de categorie van medische hulpmiddelen bij uitzonderlijke levensbedreigende situaties. De vraag die zich nu voordoet is waar en wanneer daar het meeste kans op is. We gaan ook niet allemaal met een defibrillator lopen ook al is het altijd mogelijk dat een medemens in onze nabijheid met acuut hartfalen te maken krijgt. Het is een kwestie van risico's afwegen.

Niet elke imker hoeft een EpiPen op zak hebben. Daarvoor is de kans geconfronteerd te worden met ernstige problemen ten

Deze ring moest op een zondag van een opgezwollen vinger worden geknipt: dubbel tarief

foto Bijhouden

gevolge van een bijensteek veel te klein. Net als een EHBO-voorziening hoort een EpiPen aanwezig te zijn op plaatsen waar gereede kans is dat een bijensteek ernstige problemen kan veroorzaken.

Dat risico is gering op een bijenstand waar een enkele bezoeker komt, de kans is groter bij een basiscursus met veel deelnemers. Vergelijk: een club die een activiteit organiseert voor een klein aantal deelnemers, treft andere eerste-hulpvoorzieningen dan in geval van een meer massaal evenement.

En dan: de kans op een 'volgende', dus mogelijk gevaarlijke, steek is groter op een praktijkbijeenkomst van een vaste groep basiscursisten dan onder willekeurige bezoekers van een open imkerijdag. Het hoofdbestuur van de NBV en de commissie Bijenteeltonderwijs hebben dan ook het dringende advies gegeven om bij praktijklessen van een basiscursus een EpiPen aanwezig te hebben.

Advies overnemen

Dit advies roept veel reacties op: de EpiPen is niet vrij te koop, maar kan alleen met behulp van een recept van een arts aangeschaft worden. Imkers schrikken van het idee ooit zo'n pen te moeten gebruiken. Imkers zijn (meestal) geen artsen die kunnen afwegen welk medisch handelen in een bepaalde situatie verantwoord is. Toen de commissie Bijenteeltonderwijs dat laatste bezwaar voorlegde aan dokter Roovers was zijn antwoord glashelder: ieder mens herkent de situatie waarin iemand in levensgevaar is en onmiddellijke hulp nodig heeft.

Gelukkig komen allergische reacties niet vaak voor. Ik ben nu ongeveer twee jaar met deze problematiek bezig en praat daarover met andere imkers. Ik kom daarbij wel degelijk verhalen tegen van imkers die het meegemaakt hebben dat iemand in hun omgeving te maken kreeg met een levensbedreigende allergische reactie. Gelukkig zo weinig verhalen dat we onze hobby een veilige hobby kunnen noemen en zo veel verhalen dat veiligheidsmaatregelen op hun plaats zijn. Haal daarom antihistaminemiddelen in huis en zorg op de praktijklessen voor beginners voor een EpiPen.

Voor verdere informatie over dit onderwerp verwijst ik u naar de website www.bijhouders.nl, de paragraaf 'onderwijs' en daar het item 'bijensteek'.

Imkers en imidacloprid

Ik ben al 50 jaar imker, nu tussen de intensieve landbouwgebieden Westland en Bollenstreek. Net als ieder ander heb ik al zo'n 20 jaar last van varroa, maar nooit abnormale bijensterfte. In 2008 voor het eerst massale sterfte: een verlies van zes van de tien volken. In 2009 idem vijf van de acht. In 2010 toch weer opgebouwd en redelijk honing geoogst. Maar ik ben bezorgd over de toekomst.

Imidacloprid

Wellicht ten overvloede: imidacloprid is een neonicotinoïde, een effectief insectendodend middel ontwikkeld door Bayer. Vier miljardste van een gram van het spul is dodelijk voor een bij. Een andere manier van beoordelen is dat imidacloprid 7000 maal giftiger is dan DDT, inmiddels uitgebannen in Nederland. Wat mij betreft zijn imidacloprid (en alle andere neonicotinoïden) onverenigbaar met bijhouden. Ik vraag daarom aan iedereen zich verre te houden van dit goedje. Ik verwacht dat mijn collega-imkers datzelfde doen. Chemicaliën met een dergelijke giftigheid gebruiken is in de ogen van een imker als met lucifers spelen in een hooiberg. Dat gaat zeker mis en met fatale schade. Mij lijkt de Nederlandse BijenhoudersVereniging de aangewezen organisatie om hierover de noodklok te luiden en hiertegen actie te nemen.

Imidacloprid in het milieu

Neonicotinoïden zijn sinds een jaar of 10 in de handel. Ze worden op grote schaal gebruikt in de zaadbehandeling. De wereldomzet bedraagt al €1,5 miljard per jaar. Ook zijn er producten voor insectenbestrijding in huis en tuin. In de tuincentra in Wassenaar staat het overal op de planken. Er staat alles bij elkaar genoeg om alle bijen van heel Nederland ruimschoots uit te roeien. Direct bruikbaar, ook door mijn buurvrouw. De handelaren halen hun schouders op en zeggen: "Als ik het niet verkoop, verkoopt mijn concurrent het" en ze staan in hun recht want imidacloprid is in Nederland toegelaten. Recent ook voor gebruik op golfbanen, omdat engerlingen daar nogal eens het gladgeschoren gras ondermijnen.

Imidacloprid verspreidt zich ook via het oppervlaktewater. En het breekt maar heel langzaam af in het milieu. De regering heeft voor imidacloprid wel normen voor maximaal toelaatbare concentraties in het water gesteld. Maar een recent artikel in Bijhouden laat zien dat bijvoorbeeld in 2008 in onze omgeving overal concentraties werden gemeten van meer dan 5 maal de toegestane hoeveelheid. Het is natuurlijk lastig om hier tegen op te treden omdat niet direct duidelijk is wie de vervuiling met het dodelijke middel veroorzaakt. Maar ik hoor ook niet dat de overheid actief met opsporing en vervolging bezig is. Ik hoor tot mijn verwondering ook niet dat de vereniging van bijenhouders actie en handhaving eist van de overheid.

Voor de individuele imker behoort het meten van dit soort concentraties niet tot de mogelijkheden. Ik beperk me dus tot het praten met tuinders, managers van golfbanen en tuincentra en gemeentebestuurders. Helaas tot nog toe met erg weinig succes.

Is imidacloprid de oorzaak van de recente bijensterfte?

Wetenschappelijk is het natuurlijk heel lastig om dit al of niet te bewijzen. Er is een complex van potentiële oorzaken: varroa, virussen, nosema, slechte imkers, milieuverarming. Om de invloed van alle sterftefactoren in de levende natuur vast te leggen zijn langdurige onderzoeken en proeven nodig. En waarschijnlijk spelen uiteindelijk diverse oorzaken een rol. Maar om intussen door te gaan met vuur te laten spelen in de hooiberg lijkt mij niet juist. Niet alleen onze bijen lopen gevaar, ook wespen, hommels, wilde bijen, mieren en andere insecten die zorgen voor de bestuiving en dus voor het voortbestaan van het milieu zoals we het nu kennen.

Wat nu?

Natuurlijk betreur ik het dat de overheid de neonicotinoïden heeft toegelaten zonder dat eenduidig vast stond wat de secundaire effecten ervan zijn op het gehele milieu. Als bijenhouders mogen we erop aandringen dat imidacloprid zo snel mogelijk en zo veel mogelijk uit ons milieu wordt teruggedrongen. Particulier gebruik en verkoop in tuincentra lijken mij in ieder geval uit den boze. En gestelde milieunor-

men zouden moeten worden gehandhaafd.

Imidacloprid heeft ook goede eigenschappen en verder onderzoek zal moeten uitwijzen of en in hoeverre we de goede gevolgen kunnen behouden en de slechte gevolgen kunnen uitbannen. Er zijn in de natuur veel factoren die allemaal op elkaar in spelen. Ook het onderzoek naar andere oorzaken zoals varroa moet doorgaan. Maar ik denk dat we ons moeten concentreren op de potentieel fatale bedreiging van de neonicotinoïden. Als bijenhouders hebben we een taak om deze dreiging aan de samenleving en aan de overheid duidelijk te maken. Daarbij reken ik op de NBV.

dr. Klaas van der Poel, imker

Naschrift van de redactie

Geachte heer Van der Poel,

In uw brief verwoordt u duidelijk uw bezorgdheid omtrent het gevaar van imidacloprid voor de gezondheid van bijenvolken. Hierbij stelt u dat neonicotinen in Nederland op grote schaal worden toegepast, dat het middel in zeer kleine hoeveelheden al dodelijk is en dat de regering niet of nauwelijks handelend optreedt tegen de vervuiling van het oppervlaktewater met imidacloprid. Daarbij geeft u aan dat met name de NBV hiertegen actie zou moeten ondernemen. Met alle huidige berichten in de media is uw bezorgdheid, en die van andere imkers die een soortgelijke mening zijn toegedaan, heel begrijpelijk en wij waarderen uw reactie in onze richting.

De afgelopen jaren is in Bijhouden regelmatig verslag gedaan over neonicotinen in relatie tot bijensterfte en milieuvervuiling. Daarin is niet alleen weergegeven wat bekend is, maar is ook uiting gegeven aan bezorgdheid met betrekking tot de concentraties die met name in oppervlaktewater worden teruggevonden. In 2009 heeft de NBV haar officiële standpunt gepubliceerd, waarin gesteld wordt dat de abnormale sterfte onder bijenvolken niet is toe te schrijven aan neonicotinen.

In een aantal landen wordt imidacloprid grootschalig toegepast, o.a. als behande-

lingsmiddel van zaaizaad voor gewassen als maïs, zonnebloemen en koolzaad. Residuen van het middel worden vervolgens ook gevonden in nectar en stuifmeel van deze planten. In de bijenvolken zelf wordt het echter niet of nauwelijks aangetroffen, en ook is daar geen verband gevonden met volkssterfte (Genersch e. a. 2010; Mullin e. a. 2010; Chauzat e. a. 2009). De situatie met deze soorten behandeld zaaizaad lijkt in Nederland niet te spelen. Van al het maïs in Nederland was in 2010 slechts zo'n drie procent met neonicotinen behandeld. Bij suikerbietenzaad wordt de behandeling wel veel toegepast, maar suikerbiet is geen bloeiend gewas. Daarnaast is het spuiten van imidacloprid op bloeiende gewassen verboden. De schadelijke effecten van imidacloprid voor honingbijen zijn legio, ze zijn uitgebreid onderzocht en beschreven. Het is echter zeer moeilijk om met onderzoek vast te stellen wat precies de gevolgen zijn voor bijen in het veld. Aantonen dat iets géén effect heeft is praktisch onmogelijk. In het recent verschenen rapport van de Verenigde Naties wordt die mening duidelijk verwoord en wordt gesteld dat van de ziekteverwekkers bij honingbijen *Varroa destructor* de meeste schade veroorzaakt (Kluser e. a., 2010). In het veld spelen ook andere factoren een rol en imidacloprid zou hierbinnen een stapeffect kunnen hebben. Hoewel verschillende onderzoekers neonicotinen ervan verdenken volken in zo'n mate te verzwakken dat ze daardoor gevoeliger worden voor de invloed van ziekteverwekkers, is dat nog steeds niet aangetoond. Verschillende onderzoeken vinden wel een verband tussen virussen en bijensterfte (Bromenshenk e. a. 2010; Johnson e. a. 2009). Feit blijft dat neonicotinen in zeer geringe concentraties giftig zijn voor bijen. De maximaal toelaatbare concentratie in oppervlaktewater is daarom ook relatief laag gesteld ten opzichte van die voor andere gewasbeschermingsmiddelen. De overschrijdingen van die milieunorm blijven natuurlijk wel zorgwekkend.* In tegenstelling tot DDT, is van imidacloprid geen stapelend effect waargenomen in hogere diersoorten. Daarbij moest ook bij het gebruik van DDT een afweging gemaakt worden tussen de potentieel schadelijke effecten voor de natuur en de voordelen op andere terreinen.

Tegenwoordig wordt DDT in Afrika bijvoorbeeld nog regelmatig toegepast als insectenverdelger in de strijd tegen malaria.

De staatssecretaris staat voor een soortgelijk vraagstuk: de nadelige effecten van neonicotinen in het milieu moeten afgewogen worden tegen de voordelen voor de landbouw. In agrarisch gebied neemt de biodiversiteit af door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, waaronder neonicotinen (Geiger e. a., 2010).

Neonicotinen zijn zeker niet onschuldig. Zo lang de bijenhouderij echter niet hard kan maken dat de abnormale bijensterfte (en daarmee het verlies van volken) wordt veroorzaakt door neonicotinen, kan de NBV niet veel meer doen dan aandringen op betere toetsen bij de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en op onderzoek naar en voorlichting over de abnormale sterfte van honingbijen. De NBV is geen voorstander van het gebruik van neonicotinen, maar kan zich hierin ook niet als actiegroep opstellen. Een belangrijke discussie als deze moet gevoerd worden met gegronde argumenten, niet met veronderstellingen of bezorgde gevoelens. Dat laatste zou ons ongeloofwaardig maken.

Het is duidelijk dat het oppervlaktewater in het westen van ons land ernstig is verontreinigd met o.a. imidacloprid. Dat komt zeer waarschijnlijk door het spuien van recirculatiewater uit kassen in perceelsloten. Het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) heeft al laten weten dat dat probleem binnenkort opgelost moet zijn, omdat anders de betreffende toelatingen niet verlengd zullen worden als de huidige aflopen in 2013.

Hoewel de NBV de mening onderschrijft dat verontreiniging van oppervlaktewater door imidacloprid niet mag worden gedoogd, kan zowel deze situatie als het volgens voorschrift gebruiken van neonicotinen in de landbouw vooralsnog niet aangewezen worden als een hoofdoorzaak van abnormale bijensterfte in de winter en het verlies van bijenvolken. In zowel nationaal als internationaal onderzoek is dat niet hardgemaakt. Reden waarom het hoofdbestuur van de NBV blijft bij haar standpunt. Dat luidt: "De abnormale bijensterfte en het daarmee gepaard gaande verlies van volken is niet toe te schrijven aan neonicotinen. De oor-

zaak van de sterfte blijft enerzijds virussen geholpen door varroamijten en *Nosema ceranae* en anderzijds een gebrek aan stuifmeel. Daar waar volken worden ingezet voor bestuiving zouden geen neonicotinen moeten worden gebruikt. De bijen vermijden namelijk een behandeld gewas. Voorts zal de NBV aandringen op een kritische analyse van de eisen tot toelatingen van neonicotinen." (Anoniem, 2009). Zeer recent heeft staatssecretaris Bleker opdracht gegeven aan het Ctgb om de drie voor honingbijen gevaarlijke neonicotinen (imidacloprid, clothianidine en thiametoxam) met voorrang opnieuw te beoordelen volgens de nieuwste voorschriften.

*) Honingbijen verzamelen water voornamelijk om het klimaat in het nest te reguleren. Slechts een beperkt deel van dat water wordt geconsumeerd. Een bijenkroeg in de buurt van uw stand zal waterhalen uit verontreinigde sloten (en het verzamelen van verontreinigd guttatiewater) beperken en daarmee de kans op negatieve effecten van neonicotinen verkleinen.

Literatuur

- Anoniem, 2009. Standpunt van de NBV over neonicotinen. *Bijenhouden* 3(7-8):6.
- Bromenshenk, J.J., Henderson, C.B., Wick, C.H. e.a., 2010. Iridovirus and microsporidian linked to honey bee colony decline. *Plos One* 5(10):e13181.
- Chauzat, M.-P., Carpentier, P., e.a., 2009. Influence of pesticide residues on honey bee (Hymenoptera: Apidae) colony health in France. *Environmental Entomology* 38(3):514-523.
- Geiger, F., Bengtsson, J. e.a., 2010. Persistent negative effects of pesticides on biodiversity and biological control potential on European farmland. *Basic and Applied Ecology* 11:97-105.
- Genersch, E., Ohe, W. von der e.a., 2010. The German bee monitoring project: a long term study to understand periodically high winter losses of honey bee colonies. *Apidologie* 41:332-352.
- Johnson, R.M., Evans, J.D. e.a., 2009. Changes in transcript abundance relating to colony collapse disorder in honey bees (*Apis mellifera*). *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA* 106(35):14790-14795.
- Kluser, S., Neumann, P. e.a., 2010. Global honey bee colony disorders and other threats to insect pollinators. United Nations Environment Programme (UNEP) report, 12 pp.
- Mullin, C.A., Frazier, M. e.a., 2010. High levels of miticides and agrochemicals in North American apiaries: implications for honey bee health. *Plos One* 5(3): e9754.

Koninginnenteelt

Schema 2011

Bevruchtingsstation Buckfast Ameland

Gosse van der Velde (Stichting Nederlandse
Buckfastbijenteelt)

Voor 2011 is het weer de bedoeling om drie bevruchtingsperiodes van elk twee weken te organiseren. Tijdens de derde periode zal er weer een tweede darrenlijn worden geplaatst. Voor alle details, o.a. over de darrenvolken zie www.buckfastameland.nl.

Voor 2011 zijn de inzenddata:

1^e periode 28-5-2011

2^e periode 11-6-2011

3^e periode 25-6-2011

periode	Over- larven	Uit- lopen	Naar Ameland	Terug van Ameland
1	11 mei	23 mei	28 mei	11 juni
2	25 mei	6 juni	11 juni	25 juni
3	8 juni	20 juni	25 juni	9 juli

Het tijdschema 2011 wordt dan::

Het halen en brengen is in alle gevallen tussen 10.00 uur en 11.30 uur aan het begin van de pier (links, net na de dijk-overgang) te Holwerd.

Het Ameland-jaar in 't kort

Januari: bespreken van de boot zodat je zeker op de geplande dagen naar Ameland kunt. En vrachtauto's huren om de kastjes van en naar Ameland te brengen.

In de maanden die volgen komen de meldingen binnen voor het bespreken van bevruchtingsvolkjes voor de eerste, tweede en derde periode.

Eind maart inzending voerkransmonsters voor onderzoek op AVB in Celle. In 2010: alles negatief, geen vuilbroedsporen. Van maart tot december om de twee maanden bemonstering van vijf kasten op ziekten en virussen e.e.a. georganiseerd door Romée van der Zee.

Mei: start van de werkzaamheden voor het bevruchtingsstation. Dat betekent overlarven van de teeltvolken, voor de darrenvolken van het volgende jaar of voor de teelt van de koninginnen voor Ameland voor de eerste periode.

Eind mei: start van de eerste bevruchtingsperiode. Werk aan de winkel voor vrijwilligers die bevruchtungskastjes in ontvangst nemen en vervoeren.

Het blijft belangrijk dat de ingezonden

foto's Gosse van der Velde

De vrijwilligers hebben dit jaar weer voor het ontvangen en vervoeren van de bevruchtungskastjes gezorgd.

De inzenders van bevruchtungskastjes kwamen net als andere jaren hoofdzakelijk uit Nederland, Duitsland en België

koninginnen minstens 5 dagen oud moeten zijn om tot goede resultaten te komen. Het is natuurlijk niet de bedoeling dat ze eenmaal weer thuis opnieuw op bruidsvlucht gaat.

En dan zit het seizoen er op wat betreft het bevruchtingsstation. Bij de afsluiting van het seizoen hoort de laatste paar jaar een bijeenkomst van de vrijwilligers.

Teeltstation Ameland

Wat kan Ameland voor u betekenen ?
**Het leveren van raszuivere, eiland-bevruchte
Buckfast-koninginnen**

Zie website: www.buckfastameland.nl

Marcel van der Meide
m 0031 (0) 625272875
e buckfastameland@online.nl

Gosse van de Velde
t 0031 (0) 505421794
e gvdvelde@tiscali.nl

Gezien in het Bijenhuis

Beitels

Ardine Korevaar

Een kastbeitel of raampjesbeitel is onmisbaar gereedschap voor de imker. Veel beitels verenigen drie functies. Je kunt:

- *Kastonderdelen loswrikken.* Daartoe dient de beitel een scherpe platte kant te hebben zodat je hem, zonder de randen van je kasten te beschadigen, tussen dekplank en kastrand of tussen twee kastranden in kunt wurmen. De beitel moet onbuigzaam zijn en van enige lengte zodat je de beitel als hefboom kunt gebruiken om vastgekitte delen los te werken. De eerste beitel die ik kocht (5), de lange oranje, voldeed niet. De platte kant is te dik en niet scherp genoeg, zodat ik hem niet tussen de kastranden kreeg zonder de rand te beschadigen. Bovendien is hij lang, dat geeft meer hefboomwerking, maar als de kasten erg dicht naast elkaar staan, heb je alleen aan de achterkant genoeg werkruimte. Speciaal voor styroporkasten verkoopt het Bijenhuis een brede beitel met een houten handvat (2). De extra breedte moet voorkomen dat je de relatief zachte randen van de kunststofkast beschadigt. Vpr mijn houten kasten werk ik het liefst met de rode (8). Die is

scherp, breed, sterk en heeft genoeg hefboomwerking zonder al te veel manoeuvreerruimte te vergen. Nadeel van de rode is z'n breedte. Je hebt er apart een raampjeslichter bij nodig voor het:

- *Raampjes lichten.* De gele Amerikaanse beitel (4) is smaller en wel geschikt om raampjes mee omhoog te wippen. De overige Bijenhuisbeitels (behalve die met het houten handvat) zijn ook te gebruiken als raampjeslichter. Daarbij werkt het makkelijker wanneer de lengte van het omgebogen gedeelte lang genoeg is om een behoorlijke hefboomwerking te garanderen. Ook hier voldoet mijn oranje (5) beitel niet en m'n grijze (6), tweede van links, eveneens niet, want de punt voor het ramenlichten is te kort. Zo'n puntje is wel handig om speeldoppen mee te verwijderen.

Verder kun je met een beitel:

- *Braamraat verwijderen en propolis wegkrabben.* Vooral mijn brede rode (8) en de gele Amerikaanse beitel (4) krabben erg snel en makkelijk. De smalle rode van het Bijenhuis (3) is ook lekker scherp en heel geschikt om de smalle ruimte achter de afstandsrepen schoon te schrapen.

foto's Ardine Korevaar

Cursief

Babs de bouwster

Rik Oldeven

Als Limburger van huis uit en als misdienaar in onze parochie tot mijn 14e jaar ben ik vertrouwd geraakt met het idee van een Schepper die in zes dagen de hele boel zodanig voor elkaar bracht dat Hij ook Zelf dacht dat het goed was. Net als Maarten 't Hart had ook ik wel wat moeite met de ark waarin Noë de hele fauna van dat moment twee aan twee had ondergebracht, maar onze pastoor achtte dat wel mogelijk. En dus was dat ook zo. Maar onze pastoor ging dood en daarna vielen zijn opvolgers mij tegen: zij misten stuk voor stuk zijn onomstotelijk gezag. Ik sloeg dus zelf maar aan het denken.

Ik zie graag TV-programma's die over Darwin gaan. Ook het boekje: 'Kaas of de evolutietheorie' van Bas Haring wil ik nog wel eens inkijken. Daarin lees ik bv. hoe de ijsbeer is ontstaan. Dus niet is geschapen. En dat komt me zeer aannemelijk voor. Als de soorten zijn ontstaan en nog ontstaan, hoefde Noë ze ook niet allemaal aan boord te hebben. Alleen de oerouders waren voldoende. De evolutie zorgde vanzelf voor de rest.

Tot die oergeneratie behoort in mijn sciencefictionvoorstelling ook honingbij Babs de bouwster. Tijdens het gedurende eeuwen kopiëren van het bijennageslacht gaat er wel eens wat mis. Er ontstaat dan op zeker moment een nakomeling met een afwijking, een foutje dat, meestal niet maar heel soms wel, van pas komt in het au fond enige streven van welke soort dan ook: zichzelf en het nageslacht zoveel mogelijk kansen bieden op overleving. Onze Babs bleek over zo'n afwijking te beschikken op bouwgebied. Werden tot dan toe altijd ronde cellen geproduceerd, als zij de laatste hand gelegd had aan het door haar gebouwde raat, bleek dat zeshoekige cellen te bevatten. Ze waren steviger dan de tot nu toe steeds gebouwde ronde cellen, ook omdat daarmee elke loze ruimte was benut. Dit proces moet plaatsgevonden hebben in de tijd dat alle werksters - net als bij de solitaire bijen - nog vruchtbaar waren. Omdat het bouwsel voordeel bracht in de strijd om het bestaan, hadden de darren een extra oogje op onze Babs. Nou ja - zo is dat misschien gegaan.

Ik denk dat mijn pastoor van destijds dit verhaal ook best wel voor mogelijk had gehouden.

Inzoemen - april

Weinig of niet bebroede raat bezijkt het eerst. Bijen verkleven en verdrinken in de naar beneden lopende honing

Om allerlei redenen reizen imkers met bijen. Bij het begin van de lente komt het reisseizoen weer op gang. Regelmatig duiken er berichten op over warmlopen van bijenvolken. Met name imkers die werken met de zogenaamde (kunststof) Segebergers worden met dit onaangename verschijnsel geconfronteerd.

Als de temperatuur in de kast oploopt gaan de bijen zich verspreiden en verlaten daarbij soms het nest (broed en voorraden). Dat geeft lucht en vereenvoudigt de ventilatie. De vliegopening speelt een belangrijke rol bij de ventilatie. Bij het ventileren vormen de bijen vanaf het vlieggat rijen van achter elkaar staande bijen die met bewegingen van vleugels een luchtstroom opwekken. Deze is soms zo krachtig dat ze er een brandende lucifer gemakkelijk mee uit kunnen blazen. Als ventileren onvoldoende is, gaan de bijen via het vlieggat water halen en smeren dat uit over de raten. Het water verdampt en geeft koelte.

Reizen zonder problemen

Als de imker gaat reizen sluit hij de vliegopening. Daarmee verstoort hij het normale ventilatieproces. Dat zal geen problemen opleveren als de imker op een aantal zaken let:

- Voldoende ruimte in de kast. Bijen moeten uit het broednest weg kunnen en met voldoende onderlinge tussenruimte op de raten kunnen zitten.
- Mogelijkheid tot ventilatie. Er moeten voldoende ventilatie-

openingen zijn om warme lucht en koolzuurgas af te voeren en te vervangen door koele zuurstofrijke lucht.

- Er moet water beschikbaar zijn, vooral bij hoge buitentemperaturen. De behoefte aan water stijgt naarmate het broednest groter is en er minder verse nectar in het volk aanwezig is.

Voldoende ruimte

Bijen reageren op het opgesloten zijn en het voortdurende schudden of trillen van de kast bij het transport. Dat geeft onrust en daardoor verslechtert het binnenklimaat; te warm, te weinig frisse lucht. Als de bijen zich voldoende kunnen verspreiden over de raten wordt dat geen probleem. Het is moeilijk daarvoor een richtlijn te geven, maar het wordt bedenkelijk als ramen in de onderbak geen vrije ruimte meer bieden. Als alle raten vol zitten met broed, stuifmeel en honing, kunnen de bijen nergens heen en verplaatsen zich naar wanden, dak en bodem. Naarmate de nood stijgt, gaan ze steeds dichter op elkaar zitten aan de buitenkant van het nest. Daar kunnen ze zich zo samenvoegen dat de ramen niet meer zonder geweld uit de kast gehaald kunnen worden als de imker het gestorven volk later op moet ruimen. Door het opzoeken van de buitenkant van het nest kunnen volken de ventilatieopeningen afsluiten en wordt het probleem snel groter. Het eindigt met de dood van het volk. Gestikt bij gebrek aan zuurstof of verdrinken in de uit de raat gelopen honing.

Voldoende ventilatie

Bijenkasten met een open bodem hebben daarmee vrijwel altijd voldoende ventilatie, zeker als de bijen genoeg ruimte hebben buiten het nest. Bij grote volken kan het probleem zich voordoen dat de bijen de bodemventilatie afsluiten door erop te gaan zitten. Bij kasten zonder open bodem wordt de dekplank vervangen door een reisraam. Zo'n reisraam is gemaakt van gaas bij voorkeur met een zo groot mogelijke maaswijdte, gevat in een houten rand. Er kunnen geen bijen naar buiten en er kan zoveel mogelijk frisse lucht naar binnen. Het dak van de kast gaat gedurende de reis achter in de auto. Op de plaats van bestemming aangekomen wordt het reisraam vervangen door de dekplank. Dit om te voorkomen dat het reisraam door de bijen wordt dichtgekit en er bij de terugreis een probleem is. Er zitten dan vrijwel zeker meer bijen en meer honing in de bijenwoning.

Water

Bijen drinken water en gebruiken water om de temperatuur te regelen. Met name bij warm weer hebben ze voor de reis water nodig. In hoeverre dat is om in hun fysieke behoefte aan water te voorzien is niet duidelijk, maar het kan ze zeker helpen bij de temperatuurregeling. De imker kan zijn bijen heel gemakkelijk van water voorzien door via de ventilatieopening water met een plantenspuit naar binnen te spuiten. Het is goed bij lange reizen een tussenstop te maken en dan opnieuw te sproeien. Bij transport over grote afstanden onder ongunstige omstandigheden kan de imker bij het klaarmaken voor transport een uitgebouwd raam met water erin meegeven.

Extra risico's bij kunststofkasten

Grote volken met veel broed en honing komen gemakkelijk ruimte tekort, waardoor problemen kunnen ontstaan. Een extra

bak op het volk met uitgebouwde ramen kan dit probleem voor een belangrijk deel oplossen. Extra risico's zijn er ook bij gaas met kleinere maaswijdten. Dat wordt door de bijen gemakkelijker afgesloten als ze erop gaan zitten.

Grotere risico's zijn er met kunststofkasten zoals de Segeberger. De dikke kunststofwanden nemen niets van het teveel aan warmte en vocht uit het volk op. De bijen zullen dan al snel naar de buitenkant van het nest willen uitwijken en daarbij de ventilatieopening verstoppen. Zelfs bij middelgrote volken is naast een gaasbodem onder in de kast, ook een reisraam bovenop de kast noodzakelijk. Bij dit type kast kan vervoer over korte afstand een volk al in de problemen brengen.

Warm lopen

Bijenwas smelt bij 72°C maar wordt al eerder zacht. Bij oplopende temperaturen bezwijken weinig of niet bebroede raten het eerst omdat deze niet verstevigd zijn met de huidjes van de poppen. De honing loopt naar beneden en besmeurt de bijen. Uiteindelijk verdrinken de bijen in een blubber van honing, was en broed. Het volk verdrinkt in de eigen welvaart.

Als de imker tijdens het transport honing uit de kast ziet lopen is het meestal al te laat. Heel soms is er nog maar een enkele raat bezwaken. Onmiddellijk het volk van boven openen kan in zo'n geval het volk nog redden. De warmte, beter gezegd, de hitte kan er dan uit. De 'rook'wolken slaan er letterlijk vanaf. De bijen bruisen naar boven en over de rand van de kast. Het doet sterk denken aan een pan melk die overkookt. Op dat moment is het volk gered, maar daarna wordt het voor de imker improviseren om zijn reis te kunnen vervolgen.

Detail

Stertselende bij

Bijen stertselen om de aandacht van nestgenoten te trekken. Ze richten daarbij hun achterlijf omhoog, stulpen de geurklier achter op het achterlijf uit, geven geurstof af en waaieren daarbij met hun vleugels om de geur te verspreiden. Ze gebruiken deze techniek vaak. Er wordt hevig gestertseld bij het neerstrijken van een zwerm op haar eerste rustplaats, maar ook als de imker de zwerm heeft geschept en rondvliegende bijen zich nog bij de zwerm in de schepkorf moeten voegen. Bijen wijzen de jonge koningin hiermee ook de weg naar het volk, als zij terugkomt van haar bruidsvlucht. Als de imker in het volk werkt en met raampjes manipuleert, geeft dat de bijen ook aanleiding om te gaan stertselen. De afgebeelde bij is actief bij de ingang van een (hier niet zichtbare) schepkorf.

tekst en foto Mari van Iersel

Christ Smeekens en Joep Verhaegh

Marcus Mesu (1965) woont in Olland, een kerkdorp van Sint-Oedenrode. Heeft een bijna fulltime baan en imkert vanaf 1990. Hij richt zich met name op bestuiving en het vermeerderen van Buckfastbijen. Samen met echtgenote Mirjan Hendriks voert hij aan huis imkerswinkel De Linde. Marcus heeft slechts één bijencursus gevolgd en wel de bestuivingscursus in Horst L. Bij hem gingen we op bezoek voor een vraggesprek.

Imkers zijn vaak op een bijzondere wijze in aanraking gekomen met bijen. Hoe liep dat bij jou?

Marcus vertelt: "Mijn vader was klokkemaker en kunstschilder in Zijtaart maar hield geen bijen. Ik wilde van jongsaf aan boer worden want had intense belangstelling voor de levende have." Zo kocht hij op zijn elfde twee bijenvolken van een oude imker, maar wist nog niet wat hij ermee aan moest. Dus de kasten zwermde leeg, al blééf de interesse voor de natuur. Vele jaren later tijdens een natuurexcursie in Duitsland kwam hij in contact met imker Fons Mandigers uit

foto's Imkerij De Linde

Marcus Mesu: bestuivingsimker

Elk jaar nieuwe volken maken: "De jeugd heeft de toekomst"

Vlijmen. Na een gezellige avond met hem stond het besluit van Marcus vast: hij werd imker. "Uiteindelijk is Fons mijn 'bijenvader' geworden. Hij leerde me bijenhouden." Marcus voelt zich nu (bijen-)boer, waarmee zijn oude ideaal van boer worden werkelijkheid is geworden.

Op een bepaald moment maak je de overstap naar beroepsmatig imkeren. Wie speelde daarin een belangrijke rol?

"Nadat ik mijn eerste bijenvolken had aangeschaft ontmoette ik Ton de Volder, die een winkel in imkermaterialen bezat - ik voelde me daar als een kind in een speelgoedwinkel."

Het zakelijke contact met Ton de Volder begon met het maken van drieraams volkjes voor Ton. Deze was tevens bestuivingsimker en kreeg een vraag om 30

bestuivingsvolken te leveren voor de frambozen. De teler had Jan en alleman al benaderd. "Met zijn tweeën hebben we de klant kunnen helpen en ik raakte besmet met het bestuivingsvirus."

Een bestuivingsimker heeft nogal wat volken nodig. Hoeveel opzetters heb je ingewinterd?

"Dit jaar zo'n 200 volken, merendeels tienramers. Daarnaast dienen voor honingwinning ten behoeve van eigen honingverkoop zo'n 25 volken in Dadant Blatt kunststofkasten. In 2008 hebben Ton en ik voor drie jaar VOF Imkerij De Linde opgericht, met ongeveer 450 volken die voor 95% ingezet worden voor de bestuiving. In de zomerperiode verkoop ik regelmatig koninginnen en volken die ik heb opgekweekt."

Soms zie je nog korven in de bestuiving...

"Korven zijn heel mooi. Vorig jaar heb ik voor de lol een korfvolk opgezet en het ging bijzonder goed tot Bevrijdingsdag 2010. De bijen hielden inderdaad bevrijdingsdag en er kwamen zeven zwermen af! Mooi om te zien maar toch teveel werk voor mij."

In zijn bedrijfsmethode gebruikt hij geen korven, maar kunststof- en houten kasten. Deze winter deed hij een proef om jonge reserve-moeren te overwinteren in kleine Miniplus kasten en Kieler bevruchtungskastjes, beide van styropor. Het ziet er tot nu toe goed uit en ze vliegen allemaal! Voor de bestuiving in kassen van bijvoorbeeld aardbeien worden tienramers ingezet. Een bijenvolk met tien ramen bijen heeft meer bijenmassa en blijft langer goed bestuiven dan een zesraamsvolk.

Het bestuivingsvolk krijgt, op de dekplank voorzien van een kleine opening, één kilo suikerdeeg mee als reservevoer.

Beginnende bestuivingsimkers hebben moeite om een klantenkring op te bouwen. Wat is jouw succesformule?

Adverteren doet hij niet. Marcus: "Netwerken is net(-jes) werken en actief bezig zijn. Als een teler een vraag heeft, direct in je auto stappen en naar de klant toe. Tevreden klanten zorgen naar collega-telers voor van-mond-tot-mondreclame. Met de teler bouw je een vertrouwensrelatie op." Een klacht neemt Marcus dus altijd serieus.

Als bestuivingsimker moet je op de hoogte blijven van de nieuwste ontwikkelingen op het gebied van bestuiving. Op welke wijze doe je dat?

Drie jaar geleden blijkt hij de eerste bestuivingscursus van de NBV in het Praktijkcentrum Bijenteelt 't Zoemhukske te hebben gevolgd. Daar heeft hij veel informatie opgedaan over bestuiving, moderne imkerij waaronder geïntegreerde varroa-behandeling, vermeerderen van bijenvolken, maken van een ondernemingsplan en ook over bloembioïologie. "Een absolute aanrader". Daarnaast leest hij de vakliteratuur uit Duitsland en het maandblad Bijenhouden van de NBV. Ook heeft hij heel veel geleerd van eerder genoemde compagnon-bestuivingsimker Ton de Volder uit Tilburg. Bovendien steekt hij veel op van imkers uit de verre omtrek die hij ontmoet in z'n winkel. Van telers aan wie hij zijn bijenvolken verhuurt, krijgt hij waardevolle informatie op het gebied van kasklimaat in relatie met goede bestuivingsomstandigheden. Als bestuivingsimker ga je met je bijenvolken naar bedekte teelten in kassen en tunnels én naar teelten in de open lucht. Bedekte teelten waar mijn bijenvolken worden ingezet zijn aardbei, rode bes, framboos en skimmia. In buitenteelten

zet ik mijn bijen in bij peer, rode bes, blauwe bes, braam, framboos, hulst, sier-teelten en aardbeien op stellingen. Bij buitenteelten heeft Marcus nog nooit schade gehad aan zijn bijenvolken door verkeerd gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Bij bedekte teelten is er wel eens schade aan de bijenvolken, vooral door het gebruik van systemische middelen. "Goede communicatie met de telers en eerlijk zijn is erg belangrijk om problemen op te lossen en te voorkomen."

Imkers hebben vaak een voorkeur voor een bepaald bijenras. Geldt dat voor jou?

In principe spreekt hij geen voorkeur uit voor een bepaald bijenras. "Elk bijenras is goed." Toevalligerwijs imkert hij al jaren met Buckfastbijen. Het voordeel hiervan is de zachtaardigheid en vooral een vroege en doorgaans grotere broedaanzet. "Met Carnica's of gewone bijen kun je ook goed imkeren", is zijn conclusie

Een bestuivingsimker moet elk jaar vitale bijenvolken kunnen leveren. Hoe doe je dat?

Elk jaar zet Marcus honderden broedafleggers op. Zo'n broedaflegger bestaat uit één raam open broed + bijen, één raam gesloten broed + bijen en één raam voer. De broedaflegger in een drieraamkastje wordt daarna twee dagen gesloten en koel weggezet. Daarna wordt de broedaflegger 's avonds op een aparte bevruchtungsstand zes kilometer verder geopend. Na vier à vijf weken controleert hij of de jonge moeren in deze volkjes bevrucht zijn. Broedafleggers met bevruchte moeren worden daarna overgehangen in een tienraamkast met verkleind vlieggat. Dan voeren en kunstraat laten uitbouwen. "In enkele uren kun je 50 kastjes met een broedaflegger vullen. Dat is niet zo moeilijk". Elk jaar nieuwe volken opzetten is heel belangrijk voor de vitaliteit van de bijen. Zijn motto daarbij is: "De jeugd heeft de toekomst". De nieuwe volkjes hebben

weinig mijten, bouwen kunstraat uit en wonen in een nieuwe woning. Elke twee jaar vernieuwt hij al zijn raten, wat betekent: in de winter 1500 raampjes klaar maken.

Voor de bestrijding van varroa gebruikt Marcus oxaalzuur, Hive Clean, mierenzuur en Apilife Var. De varroa wordt drie keer per jaar bestreden.

Bestuivingsimkers hebben meerdere bijenstanden. Hoeveel heb jij er in gebruik?

Onze zegsman blijkt zo'n negen buitenstanden te gebruiken, op landgoederen, in kloostertuinen en bij boeren en tuinders. Voor Kerstmis worden de eigenaren bezocht met een kerstpakket met daarin producten van eigen imkerij. "Je vangt meer vliegen met een druppel honing dan met een vat azijn."

Is er voldoende dracht voor de bijenvolken in de perioden dat ze niet worden ingezet voor de bestuiving?

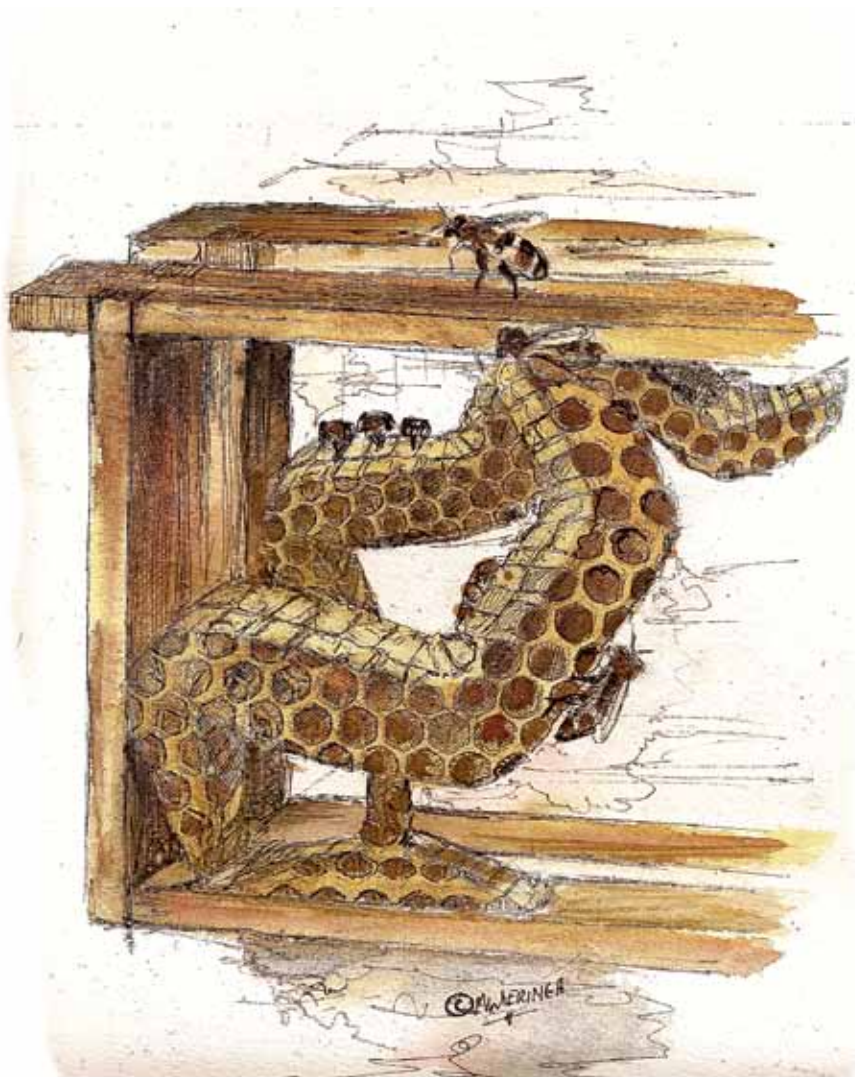
Marcus' bijenstanden bieden elk plaats aan maximaal 30 volken en liggen goed verspreid en ver genoeg van andere bijenstanden vandaan. Die bijen hebben het goed. In de buurt heb je veel vochthoudende leembodem met oud bos met daarin veel klimop, verder vind je hier asperges met het noodzakelijke stuifmeel en het natuurgebied 't Groene woud heeft in het voorjaar veel sneeuwklompjes en vlakbij stroomt de Dommel met in de omgeving een goede wilgendracht en veel paardenbloemen in het voorjaar. Aan de ontwikkeling van zijn bijen kan hij aflezen, dat er voldoende afwisselende dracht in de omgeving aanwezig is. Aanhoudende dracht van het vroege voorjaar tot laat in de herfst is voor bijen heel belangrijk.

"Ken als imker je dracht", geeft deze natuurkenner-bestuivingsimker ons bij het afscheid nog mee.

Nieuwe meubels

De voorjaars schoonmaak is in onze moderne huizen een achterhaald fenomeen, maar na de winter zit is het goed gebruik om aan het begin van het nieuwe seizoen het meubilair in de bijenkast eens kritisch te bekijken. Beschimmelde en bruinbebroede ramen moeten vervangen worden. Soms hebben de bijen ramen vastgebouwd, die zijn dan lastig te hantieren voor de imker. Ook zijn ze wel eens vastgekit met propolis. Het kleiner geworden volk biedt de mogelijkheid om vrij makkelijk ramen te vervangen. Had je bij het inwinteren ruimte gereserveerd door sluitblokken te gebruiken, dan kunnen die op een mooie dag in maart al verwijderd worden en vervangen door twee ramen met kunststraat naast het broednest te hangen. Voerramen verhuizen daarbij naar positie 1 en 10 (of 11).

Richtlijnen spreken over het vervangen van ten minste eenderde van de broedramen per seizoen. Wanneer en hoe doe je dat? Er zijn ongeveer net zoveel manieren als er imkers zijn, waardoor je als beginner nogal eens tegenstrijdige adviezen tegenkomt. Uitgangspunt is: ten minste een derde van de ramen vervangen met zo min mogelijk ingrepen in het volk. Vaak ingrijpen in het volk is niet in het belang van de bijen. Ervaring – door te wegen – leert dat op de dag dat de imker in het volk werkt het volk niet in gewicht toeneemt, ook niet wanneer er volop dracht is. De eenvoudigste methode bestaat uit het toevoegen van een hele bak kunststraat op of onder een volk, eventueel met één of twee uitgebouwde ramen in het midden. Het is niet nodig om ramen vanuit het broednest naar de nieuwe broedkamer te verhuizen (zie ook het dilemma van februari). Tot eind maart krimpt het volk en zijn er weinig werksters voor relatief veel broed. Er wordt veel van de laatste winterbijen gevegd, ze moeten de temperatuur van het broednest op peil houden terwijl het buiten vaak nog niet echt warm is én er is een snel stijgende vraag naar voedsel. Onnodig ingrijpen in het broednest kan beter vermeden worden.

tekening Bertus Wieringa

De zwerm van vorig jaar

Een overwinterde (kunst)zwerm zit als het goed is op nog betrekkelijk jonge raat. Hier kun je met het vervangen van sluitramen door ramen met kunststraat in het voorjaar volstaan. Groeit het volk goed, geef het dan een nieuwe bak met kunststraat zodra er acht ramen bezet zijn.

Volk op één broedbak

Veel imkers zetten volken die op twee broedbakken hebben overwinterd in de loop van februari als de volken krimpen, terug op één broedkamer. Voordeel is dat je de onderbak kunt schoonmaken en de oude ramen kunt omsmelten. Ook de bodem kan zo nodig gepoetst worden. Zodra de volksontwikkeling, dracht en temperatuur het toelaten kan een bak met kunststraat worden toegevoegd. *Bovenop*: het volk neemt geleidelijk aan de bovenruimte in gebruik. Je kunt een bouw-

raam op positie 5/6 hangen voor de bouw van darrenraat (en varrooavangst). Hang het raam niet teveel aan de kant want dan komt het pas laat aan de beurt. Het raam merken met een punaise zorgt dat het makkelijk terug te vinden is. De voerramen in de onderbak blijven als reserve beschikbaar. Het broed in de onderbak loopt uit en bruine ramen kun je dan op een later moment ook daar vervangen. Wacht niet te lang, anders is het volk zo groot dat er opnieuw broed in de onderbak zit! *Onderop*: de bijen nemen de ruimte in gebruik zodra ze die nodig hebben. Voerramen uit de bovenste broedkamer kunnen eventueel naar beneden op posities 1 en 10 (of 11) gehangen worden als reserve. Heb je sluitblokken gebruikt, dan zijn er in de bovenste broedkamer vier ramen te vervangen, anders twee. Hang bij deze verhuizing ook in de bovenste broedkamer wel voerramen op positie 1 en

10 (of 11). De nieuwe ramen met kunststraat voor de bovenste bak mogen naast het broednest. Op een van de posities direct naast het broednest kun je een bouwraam hangen.

Volk op twee broedkamers

Bij grote volken die op twee broedkamers overwinterd hebben, kunnen eveneens voerramen uit de bovenbak in de onderste broedkamer gehangen worden als reserve voor koude of natte dagen. Beschimmelde ramen in de onderbak vervangen door ramen met kunststraat. In de bovenste broedkamer zijn er dan weer, wanneer er sluitblokken gebruikt zijn, vier ramen te verwisselen. Tijdens een volgende ingreep kunnen de al dan niet leeggegeten voerramen uit de onderbak verwijderd worden en hang je nieuwe ramen kunststraat in het midden, en in geval daar al broed zit, aan beide zijden naast dat broednest. Tegen het eind van april als de dracht op

de meeste plaatsen goed op gang komt, kan er een honingkamer op de volken.

Later in het seizoen

Verderop in het seizoen biedt de (kunst) zwerm natuurlijk de mogelijkheid een volk zich op kunststraat te laten ontwikkelen. In het voorjaar willen de bijen kunststraat voor werksterbroed nog wel eens omzetten naar darrenraat maar later in het seizoen is dat veel minder.

Natuurbouw of kunststraat

Over de voorkeur voor het gebruik van kunststraat dan wel natuurbouw lopen de meningen uiteen. In het rapport van Imdorf e.a. (in 'Volksentwicklung bei der Honigbiene', 2008) kwam men met de gegevens uit onderzoek niet tot een eenduidige uitspraak over de invloed van kunststraat dan wel natuurbouw op de ontwikkeling van een volk. Het is zo dat de bijen raten met behulp van kunststraat

sneller uitbouwden, maar de broedactiviteit werd er nauwelijks door beïnvloed. Natuurbouwvolken bouwden 20-30% darrenraat maar hadden uiteindelijk net zoveel darren (ca. 2000) als de groep op kunststraat. Kortom: of de bijen beter gediend zijn met kunststraat dan wel met natuurbouw weten de bijen wel maar is voor onze wetenschappers voorlopig nog even de vraag.

Grootte van de ramen

Er is goed nieuws voor imkers die niet zo zwaar willen/kunnen tillen. De grootte van de ramen heeft geen significante invloed op de volksontwikkeling (Imdorf). Dat de tussenruimte tussen broedkamers bij gebruik van kleinere ramen een belemmering zou vormen en de volksontwikkeling negatief beïnvloeden, werd in de geraadpleegde literatuur niet bevestigd.

Met dank aan alle adviseurs.

Uit de imkergemeenschap Honingslingers gevraagd

Wilfred Muis

Wie heeft er een honingslinger te koop of te geef voor imkers in Kameroen?

Ik heb hier onlangs vrijwilligerswerk gedaan en geconstateerd dat alle honing wordt uitgeperst (uitgeknepen) om uit te lekken, slingers kent men niet. De aanwezige 'top bar hives' (TBH) zouden geschikt gemaakt kunnen worden voor raampjes in de vorm van de TBH en zo zou men kunnen slingeren. De korf van de slinger moet minimaal 48 cm hoog zijn en een breedte hebben van 28 cm (Dadant broedkamer-/ TBH-formaat). Het hoeft niet voor niets. Ik zoek er minimaal zes en zorg voor het vervoer. De honingopbrengst ligt in Kameroen op 10 kg per volk per jaar en kan met slingeren minimaal verviervoudigen, gezien de enorme dracht van eucalyptus en -oerwoudflora.

Bij 50-60% werkloosheid is het imkervak een welkome uitdaging, met als mogelijk resultaat een goed belegde boterham. Reacties graag naar Wilfred Muis, **t** 0578-612811, **e** w.muis@planet.nl.

Steeds meer belangstelling voor Schiercarnica's: mensvriendelijke bijen!

Klaas Sluiman

De teelt van carnica moeren op Schiermonnikoog staat weer op stapel. Heerlijk imkeren zonder handschoenen of kap.

Bestellen kan tot 15 mei (die het eerst komt, het eerst maalt). Prijs per stuk € 30,-. Wacht niet, bestel nu door overmaking op ING banknr. 28.59.193 t.n.v.

Penningmeester Stichting Station voor Carnicateelt, Heiloo.

Bevestig uw bestelling voor één of meer moeren per e-mail of schriftelijk aan Klaas Sluiman, Norgerweg 161, 9494 TA Yde, t 0592-559488,

e sluiiman.klaas@gmail.com.

Vermeld in ieder geval: naam, huisadres, postcode, woonplaats, telefoon vast en mobiel en uw e-mailadres.

Na uw bestelling wordt u exact geïnformeerd over de aflevering, d.d. zaterdag 16 juli 2011.

Bevruchtingsstation Vlieland

(met darrenvolken uit de Schierpopulatie)
Programma 2011:

Aanvoer 1e periode zaterdag 11 juni.

Afhalen 1e periode zondag 26 juni, vanaf 20.30 u.

Aanvoer 2e periode zaterdag 25 juni.

Afhalen 2e periode zondag 10 juli, vanaf 20.30 u.

Contact-, breng- en afhaaladres

Beheerder Gerrit Freije, Oude Zeegserweg

11, 9471 PT Zuidlaren,
t 050 4092584, e g.freije@hetnet.nl

Voorwaarden en aanbevelingen

Opgeven voor 1 juni, contant betalen bij aanbieden. Kastjes zijn bij voorkeur éénraats. Tevens zijn Apidea, Kirchhainer en drieramer toegelaten.

De vergoeding bedraagt: éénraats € 5,-, Apidea of Kirchainer € 6,-, drieramer € 7,-. De aangeboden kastjes moeten darrenvrij zijn. Apidea, Kirchainer en drieramer moeten zijn voorzien van darrenrooster voor de vliegopening, bij voorkeur aan de binnenzijde van het kastje. Kastjes met darren worden niet toegelaten.

Alle kastjes moeten in goede staat van

onderhoud verkeren. Voor de éénraatskastjes, afm. 240 x 58 x 240 mm zijn op het station schuthuisjes aanwezig. Een dringende aanbeveling is om bevruchtungskastjes van jonge werksters te voorzien en koninginnen van tenminste vijf dagen oud aan te leveren. Om verzekerd te zijn van het beste resultaat, is begeleiding mogelijk door de Vereniging van Carnica Imkers VCI. Bekijk ook de website: www.schiercarnica.nl.

Stichting Station voor Carnicateelt
Rekeningnummer ING: 28.59.193
IBAN: NL70INGB0002859193
BIC: INGBNL2A
KvK Utrecht nr. 41184730

Vereniging van Carnica-Imkers Overlarfdatum mentoren

De overlarfdatum is op 25 mei 2011. Mensen die dan larfjes halen, kunnen hun koninginnen laten bevruchten op Vlieland of in Lemmer. Het is wel nodig van te voren een afspraak te maken met diegenen waar men larfjes wil halen. Voor adressen van de mentoren zie: www.verenigingvancarnicaimkers.nl/servo4.htm. Voor Vlieland moeten koninginnen op zaterdag 11 juni worden aangeleverd bij Gerrit Freije (zie hierboven). Bevruchtingsstation Lemmer is ook weer open vanaf 11 juni.

Buitensnippers

Ardine Korevaar

Broedferomoon van invloed op de volksconditie?

Bijenlarven maken aan volwassen bijen hun bestaan kenbaar door o.a. de productie van een geurstof: broedferomoon. De hoeveelheid broedferomoon in een volk vertelt de volwassen bijen hoeveel broed er verzorgd moet worden. Het aantal aanwezige larven heeft ook invloed op de verhouding tussen huis- en haalbijen. In Amerika is onderzoek gedaan naar het effect van het toedienen van extra broedferomoon op de conditie en ontwikkeling van een volk.

Volgens Ramesh Sagili, co-auteur van de studie, varieert de optimale dosis broedferomoon o.a. met de grootte van het volk en de tijd van toediening.

Bij de volken waaraan een lage dosis synthetisch broedferomoon werd toegediend bleken meer bijen te gaan foerageren, deden ze dat op jongere leeftijd en werden er meer voedingsstoffen per bij gehaald, wat resulteerde in een snellere groei van het volk. Haalbijen haalden ook meer stuifmeel, wat met name de vitaliteit van de larven ten goede kwam.

Een hoge dosis broedferomoon bleek niet effectief in het vergroten van het aantal haalbijen en had ook geen invloed op de hoeveelheid stuifmeel die de haalbijen per bij mee terugbrachten.

“Het is logisch te veronderstellen dat een hogere dosis broedferomoon zou resulteren in een groter aantal haalbijen en een grotere pollenverzameling omdat het

aangeeft dat er meer larven zijn die verzorgd moeten worden,” zegt Sagili, “maar dit onderzoek ondersteunt die veronderstelling niet.”

Mogelijk bestaat er een maximumwaarde voor de hoeveelheid broedferomoon waarboven sprake is van negatieve terugkoppeling. Het volk houdt de verhouding tussen larven en huisbijen in balans en hoge waarden van het broedferomoon zouden er dan juist voor kunnen zorgen dat er meer bijen in huis blijven voor de broedzorg en er minder bijen gaan foerageren.

Volgend onderzoek naar de functie van broedferomoon moet verder verduidelijken hoe de verdeling van werk, de ‘haal’strategie en de conditie van het volk onderling verband houden met elkaar.

Inzicht in de werking van het broedferomoon is interessant. Of het in het voordeel is van de bijen als deze kennis aangewend zou worden voor manipulatie van bijenvolken is de vraag.

www.beeculture.com

Oregon State University, http://extension.oregonstate.edu/news/story.php?S_No=761&storyType=news

Manukahoning voorbij gestreefd?

Honing van de in Australië inheemse plant mirte (*Leptospermum polygalifolium*) ofwel tea tree blijkt een nog grotere antibiotische werking te bezitten dan de honing van het bekende familielid uit Nieuw Zeeland, manuka (*Leptospermum scoparium*), óók wel tea tree genoemd. De polygalifolium komt voor aan de Australische oostkust en groeit van Cape York in het noorden van Queensland tot aan de zuidelijke kust van New South Wales, in het wild en in verschillende tuinvariëteiten met mooie namen zoals ‘Pink Cascade’ en ‘Pacific Beauty’. In de honing van deze tea tree is de antiseptische kwaliteit eveneens vooral te danken aan het hoge gehalte methylglyoxaal (zie Buitensnippers april 2010).

Gezamenlijk Australisch onderzoek van de universiteit van Queensland, de overheid en de honingindustrie heeft aangetoond dat slechts kleine hoeveelheden van deze honing nodig zijn om de, ook bij ons berucht resistente, MRSA-ziekenhuisbacterie te doden.

Het grote voordeel van honing als anti-bioticum is dat het (meestal) niet giftig is

voor mensen en er waarschijnlijk geen resistentie tegen optreedt. Men heeft hoge verwachtingen van de medische producten die met deze honing gefabriceerd kunnen worden.

<http://home.ezine.com/1636/1636-2011.03.02.15.10.archive.html>

RNA-technologie voor (bijen) gezondheid?

RNA staat voor ribonucleic acid, in het Nederlands ribonucleïnezuur. Deze verbinding speelt een rol bij het vertalen van genetische informatie naar de aanmaak van eiwitten in de cel. RNA-interferentie (RNAi) – letterlijk: tussen beide komen – is een natuurlijk celbiologisch verschijnsel waarbij de vorming van eiwitten wordt verhinderd. In veel levende organismen speelt RNAi o.a. een rol bij de natuurlijke afweer tegen virussen.

Bijensterfte kan optreden t.g.v. virusinfecties en het lijkt dus interessant te onderzoeken of de weerstand tegen virussen, bijvoorbeeld via (kunstmatige) RNA-interferentie, kan worden verbeterd.

Toepassing van RNAi-technologie is recent in de VS onderzocht in een veldproef met honingbijen. Eerder was in labproeven vastgesteld dat bijen door RNAi toe te passen, niet aan een IAPV-infectie (Israëli Acute Verlamming Virus) bezweken. VanEngelsdorp e.a. gebruikten in hun onderzoek een nieuw RNA-product, genaamd Remebee-I, speciaal ontwikkeld tegen het IAPV. De bijen kregen de Remebee-I te eten terwijl ze blootgesteld waren aan dat virus. Behandeling resulteerde in grotere volken en een toegenomen honingproductie. Het bleek dat met Remebee-I de negatieve effecten van de IAPV-infectie bij 160 volken in twee verschillende drachtgebieden, seizoenen en geografische locaties (Pennsylvania en Florida, VS) konden worden voorkomen. Het is voor het eerst dat de RNAi-techniek met succes op zo grote schaal is onderzocht bij insecten.

Hunter W, Ellis J, VanEngelsdorp D, Hayes J, Westervelt D, et al. (2010) [Grootschalige praktijkproef met RNAi-technologie tegen ziekte door IAPV bij honingbijen].

Gepubliceerd 23 december 2010

www.plospathogens.org/article/info:doi/10.1371/journal.ppat.1001160

Foto Mari van Iersel

Neoniks

Neonicotinoïden, waaronder imidacloprid, waren 'hot' afgelopen weken. De temperatuur liep hoog op in discussies over bijensterfte. Neonicotinoïden is een moeilijk woord, inmiddels in Nederland aangeduid als neonicotinen en in Amerika als neo-

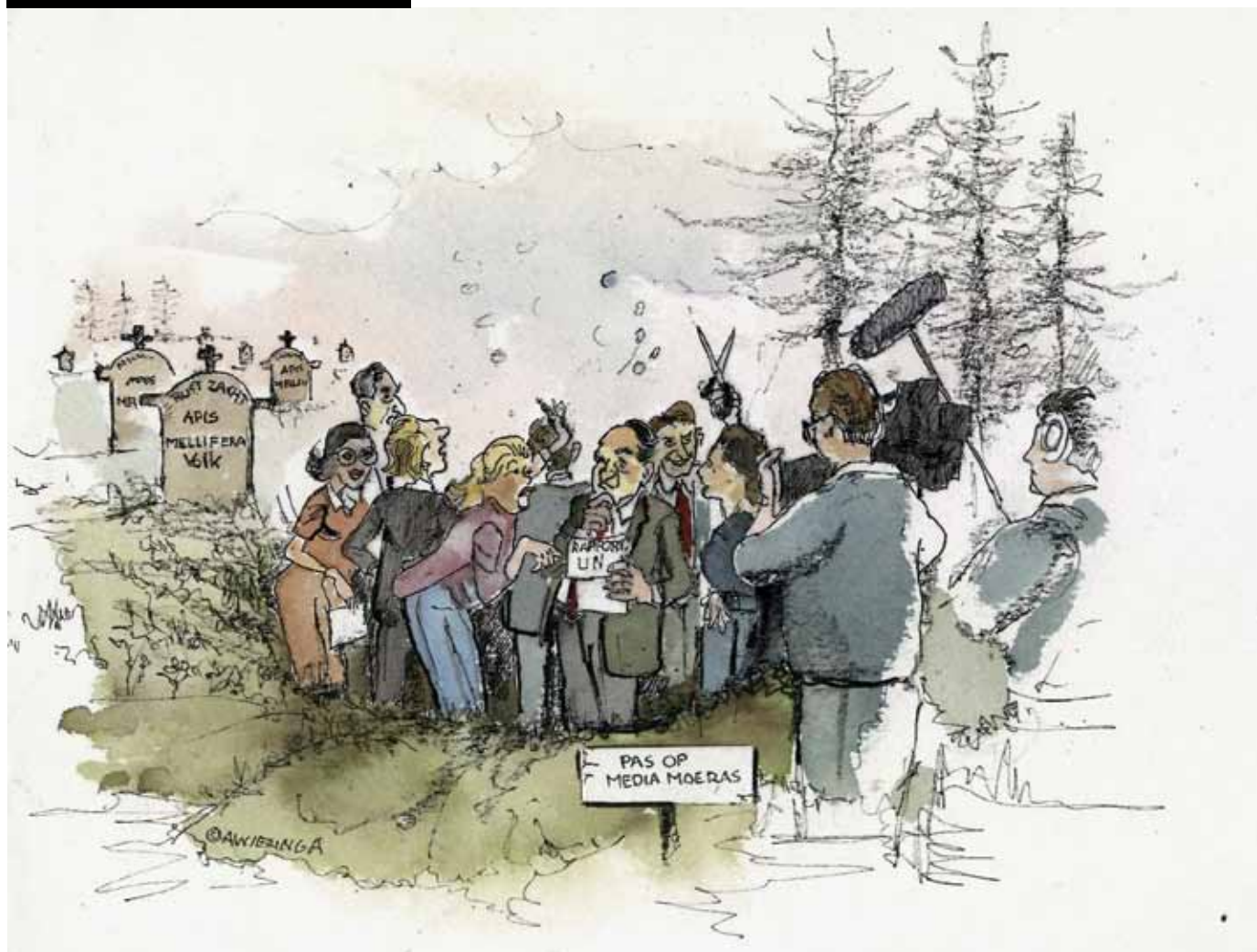
nic, kort voor neonicotinoids. Neoniks mag in Nederland niet, want je zou eens kunnen denken dat het niet belangrijk is. Neonics is typisch Amerikaans: maak het simpel. Maar het verhaal over abnormale bijensterfte is niet simpel. Ook in Amerika niet. Die sterfte wordt daar gezien als een ingewikkeld verhaal. Bijenvolken worden verzwakt door veel heen en weer trekken,

weinig biodiversiteit, daardoor eenzijdig voedsel, varroa, nosema, een continue achtergrond van gewasbestrijdingsmiddelen, al met al leidend tot een grote gevoeligheid voor virusinfecties en daardoor hoge wintersterfte.

Bijensterfte is een ingewikkeld verhaal, neoniks of niet.

Nico Darrema

12 maart 2011...

tekening Bertus Wieringa

'BijenNatuurlijk'

Op maandag 25 april (Tweede Paasdag) wordt in Schaijk weer de traditionele bijenmarkt gehouden.

Deze markt kreeg vorig jaar een vernieuwde opzet en dat was een daverend succes. Naast bijenvolken en imkermaterialen zijn er ook natuurproducten te koop en is er veel te bezichtigen. Maar het belangrijkste is dat er heel veel aandacht is voor de kinderen Ën voor de natuur! De kinderen kunnen zelf zorgen voor de solitaire bijen in hun eigen tuin door een bijenhotel te maken. Ze kunnen er knutselen en er zijn kleurplaten. Ook kunnen ze met een zelfgemaakte waskaars naar huis. Kortom, niet alleen een dagje uit voor de imker maar ook voor het gehele gezin en natuurlijk vooral voor de beginnende imker want, BijenNatuurlijk is een 'voorjaars-ontmoetingsplaats'.

De markt is open van 09.00 tot 14.00 u en de plaats van samenkomst is Café 'De Potter', Schutsboomstraat 33 in Schaijk.

Inlichtingen bij het organisatiecomité: Jan van Summeren, t 0486-436806 of Henk de Wit, t 073-5321664.

Brief aan de leden Zorg om bijensterfte

Het hoofdbestuur van de Nederlandse
BijenhoudersVereniging

De uitzending van Zembla d.d. 12 maart 2011 heeft het probleem van de abnormale bijensterfte en het daarmee gepaard gaande verlies van volken weer eens indringend onder de aandacht gebracht.

In deze uitzending werd het accent gelegd op het gebruik van het gewasbeschermingsmiddel imidacloprid en de milieueffecten van het normoverschrijdend voorkomen van dit middel in oppervlaktewater.

Naar aanleiding van de uitzending hebben veel imkers hun bezorgdheid over het gebruik van dit middel nog eens extra onder de aandacht van het hoofdbestuur gebracht.

Het hoofdbestuur van de NBV deelt deze zorg. Dit is al eerder verwoord in ons standpunt van juni 2009 maar vraagt nu opnieuw om bezinning.

Het hoofdbestuur, maar ook veel leden van de NBV, volgen alle ontwikkelingen met betrekking tot de abnormale bijensterfte op de voet. De NBV beschikt over de meest actuele informatie van alle gerenommeerde onderzoeksinstellingen in de wereld. Ook de publicaties in buitenlandse vakbladen over bijenteelt worden nauwlettend gevolgd.

De NBV opereert in een netwerk van internationale collega-organisaties en wetenschappelijke instituten waar veel kennis is te halen. De NBV bepaalt haar standpunten dus niet op basis van eenzijdige informatie.

Het rapport van de Verenigde Naties

Vorig jaar is het United Nations Environment Programme (UNEP) rapport 'Global honey bee colony disorders and other threats to insect pollinators' verschenen. Daarin uiten de Verenigde Naties hun zorg voor de effecten van wereldwijd optredende abnormale sterfte van de honingbij voor de wereldvoedselproductie. In het eerste hoofdstuk gaat het rapport in op de economische betekenis van bestuivende insecten voor de productie van voedsel voor de wereldbevolking. Deze impact is indrukwekkend groot.

Het grootste deel van het rapport gaat over de oorzaken van bijensterfte die

wereldwijd gelden. Als belangrijkste oorzaak van de abnormale bijensterfte noemt het rapport de varroamijt.

Letterlijk staat er 'The external parasitic mite, *Varroa destructor*, is the most serious threat to apiculture globally.' De varroamijt is dus, volgens de Verenigde Naties, de grootste bedreiging voor de bijenteelt over de gehele wereld. Een bij met een mijt staat op de omslag van het rapport.

Het rapport noemt verder nog 29 andere biologische ziekteverwekkers en herhaalt daar dat de varroamijt de grootste schade veroorzaakt. Citaat: 'Introduced parasites have contributed to a reduction in managed honey bee populations, *Varroa destructor* causing the most damage.' Daarna of daarnaast is het gebrek aan gevarieerd voedsel met name stuifmeel een belangrijke oorzaak van de abnormale bijensterfte. Ook dat thema wordt in het rapport uitgewerkt. Er wordt dieper ingegaan op de verslechtering van de habitat van de bijen.

De conclusie luidt dan ook dat kwalitatief goed voedsel essentieel is voor de succesvolle ontwikkeling van larven en voor het gezond doorkomen van de winter van een bijenvolk.

Imidacloprid

In hoofdstuk 3 van het rapport worden ook enkele alinea's gewijd aan de factoren die op dit moment naar aanleiding van de Zembla-uitzending veel aandacht krijgen. Behandeld worden praktijken van gewasbescherming met chemische middelen waaronder de zogeheten systemische insecticiden. Imidacloprid is daar een van. Het middel imidacloprid wordt naast een aantal andere middelen met name genoemd.

Aangehaald wordt dat in het laboratorium de schadelijke werking van de middelen op honingbijen is aangetoond. Echter, zo besluit men, de resultaten verkregen in laboratoriumomstandigheden zijn moeilijk te vergelijken met die in het veld.

In het rapport wordt verder nog een groot aantal andere mogelijke factoren genoemd.

Ook de VN erkennen dat de wereldwijde abnormale bijensterfte een complex probleem is dat verdere studie en maatregelen behoeft.

NBV

NEDERLANDSE
BIJENHOUDERSVERENIGING

VERENIGINGSNIEUWS

Jaargang: 5

april 2011

Standpunt NBV

De Nederlandse BijenhoudersVereniging baseert haar standpunt mede op het rapport van de Verenigde Naties dat geschreven is door wetenschappers van naam. Het rapport is een goede samenvatting van de huidige wetenschappelijke kennis over het onderwerp abnormale bijensterfte.

Op basis van de huidige gegevens moeten we dus concluderen dat het complex van *Varroa destructor* en de daarbij behorende virussen de grootste bedreiging voor onze honingbij is.

Bestrijden volgens de beproefde en geadviseerde methode is dus de verantwoordelijkheid van de imker.

Verder dienen wij al onze invloed uit te oefenen op gemeenten en andere bezitters en beheerders van 'ons groen' om te zorgen voor een bijen-vriendelijke omgeving.

Rond dit thema is de NBV actief, het zijn vooral plaatselijke afdelingen die goede resultaten bereiken. De ideale situatie is echter nog niet bereikt. Er zal dus nog veel werk moeten worden verzet.

Rond de andere genoemde factoren, waaronder die van de gewasbeschermingsmiddelen, moet nog veel onderzoek worden gedaan. De NBV zal daartoe haar invloed blijven uitoefenen.

Acties van de NBV

We hebben om een gesprek met staatssecretaris Henk Bleker verzocht met de bedoeling hem te wijzen op de door zijn voorganger, mevrouw Gerda Verburg, geïnitieerde rapporten n.l.:

- 'Visie Bijenhoudery en Insectenbestuiving' van PRI-Wageningen
- Het rapport 'De betekenis van het openbaar groen voor Bijen' van Alterra in Wageningen.

We hebben nogmaals gewezen op de aanbevelingen die in beide rapporten vermeld staan.

Ook ons Deltaplan 'Duurzame en vitale bijenhoudery in Nederland' willen we met hem bespreken omdat de daarin genoemde voorlichtingsfunctie van het praktijk- en kenniscentrum cruciaal is in de activiteiten ter bestrijding van de abnormale bijensterfte.

Verder hebben wij in dit verzoek ook het standpunt van de NBV weergegeven. Als gevolg van de Zembla-uitzending zijn er aan de staatssecretaris in het zgn. vragen-uurtje van de Tweede Kamer vragen gesteld door de Partij voor de Dieren. Later heeft ook GroenLinks de minister de vraag gesteld verder onderzoek te laten doen naar de abnormale bijensterfte. Uit de reactie hierop van staatssecretaris Bleker van 22 maart 2011 lezen we dat de herbeoordeling van toelatingen van gewasbeschermingsmiddelen met daarin als werkzame stof imidacloprid, clothianidine en/of thiametoxam met hoge prioriteit zal worden uitgevoerd. Naar aanleiding van de vragen zal er eind maart in de Tweede Kamer een debat plaatsvinden over dit onderwerp. Alle fracties van de politieke partijen in de Tweede Kamer zijn door de NBV van informatie voorzien. Verder hebben wij hen aangeboden om hen mondeling voor te lichten over het thema abnormale bijensterfte.

Zoals gezegd, behoort imidacloprid chemisch tot de groep neonicotinen. De handelsproducten waarin de stoffen zitten die tot deze groep behoren, zullen in 2013 opnieuw een toelatingsprocedure doorlopen.

Reeds nu heeft de NBV schriftelijk vragen gesteld aan het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) over de aard van het onderzoek en de nadrukkelijke vraag om ook

de effecten van de middelen op lange termijn en de samenhang met andere stressfactoren in het onderzoek te betrekken.

Met dit schrijven hebben wij u geïnformeerd over het door de NBV ingenomen standpunt en de verdere activiteiten die we ontplooiën als bijdrage aan de bestrijding van de abnormale bijensterfte in Nederland. Tevens hebben we hiermee ons standpunt van juni 2009 meer genuanceerd en aangepast aan de actuele situatie.

Het UNEP-rapport is te downloaden van www.unep.org of www.bijhouders.nl

Brief aan staatssecretaris Bleker

Mail van de voorzitter van de NBV aan staatssecretaris Bleker van EL&I, verzonden 2 maart 2011

Excellentie,

Onder andere uit uw aandeel in het debat in de Tweede Kamer d.d. 9 februari 2011 betreffende 'wetsvoorstel Wijziging van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden' kunnen wij concluderen dat u en wij over het probleem van de bijensterfte dezelfde mening zijn toegedaan. Aan bijensterfte ligt een complex van oorzaken ten grondslag waarvan gewasbeschermingsmiddelen, waaronder neonicotinen, onderdeel uitmaken. Echter deze middelen als belangrijkste oorzaak van bijensterfte aanwijzen is voor zover de kennis nu reikt misleidend en zelfs gevaarlijk.

Als imkers en imkerorganisaties de oorzaak van bijensterfte geheel of in belangrijke mate buiten zichzelf leggen, werkt dit passiviteit bij imkers in de hand, met als gevolg dat zij hun aandeel in het gezond houden van onze bijen zouden kunnen verwaarlozen. Immers, de oorzaak te eenzijdig benoemen leidt de aandacht af van twee belangrijke oorzaken in dit complexe geheel die wél middels een gezamenlijke inspanning zijn te beïnvloeden.

Groenbeleid

Uw voorganger, mevrouw G. Verburg, heeft Alterra de opdracht gegeven een quick-scan bij gemeenten te houden betreffende hun aandacht voor bijen en andere insecten en in hoeverre deze in hun 'groenbeleid' tot

uiting komt. Dit heeft geresulteerd in de nota 'De betekenis van het openbaar groen voor bijen' (Alterrapport 1975 ISSN 1566-7197) dat eind 2009 verscheen. Daarmee wordt een van de oorzaken, nl. gebrek aan gevarieerd stuifmeel gedurende het hele seizoen, voor een belangrijk deel in kaart gebracht.

In afwachting van vervolgacties van uw voorganger hebben wij reeds alle gemeenten en onze afdelingen het genoemde Alterra-rapport toegestuurd, aangevuld met verdere relevante informatie.

In het rapport staan onder 4.2 een aantal aanbevelingen. Ze komen in het kort op het volgende neer:

1. Bijen op het netvlies krijgen van groenbeheerders op uitvoerend niveau maar vooral ook op het beleidsmatige niveau middels het organiseren van symposia voor beleidsmakers van gemeenten en andere groenbeherende organisaties.
2. Het maken van een aansprekende en praktisch toepasbare brochure of internetsite met bijv. daarin een top-100 van beste drachtplanten.
3. De verenigingen van bijhouders kunnen hun steentje bijdragen door gemeenten actiever te benaderen en voorlichting te geven.
4. Met een van uw medewerkers, mevrouw P. Bonnier, hebben we contact gehad over de aanbevelingen. Dit heeft tot nu toe niet tot resultaten geleid.

Varroa

Een ander onderdeel van de complexiteit aan oorzaken is de varroamijt en de door deze parasiet overgebrachte bacteriën en virussen. Door mevrouw Verburg zijn extra middelen vrijgemaakt voor onderzoek naar monitoring van bijensterfte en bestrijding van de varroamijt. Dit op basis van het rapport 'Visie Bijenhoudery en bestuiving' (rapport 227 Plant Research International januari 2009).

Rectificatie

In Bijhouden maart 2011, pag. 7 staat een nieuwe DVD aangekondigd.

In tegenstelling tot wat vermeld staat, is de film samengesteld door dhr. J. Holwerda en gemonteerd door dhr. D. Kool. Met excuses aan de makers voor dit misverstand.

Voorlichting

Naast dit onderzoek is echter de voorlichting aan imkers van groot belang. Zij zijn het immers die de bijen houden en ervoor zorgen.

In onze nota 'Deltaplan vitale bijenhouderschap' (NBV 2009) geven we aan dat het niet alleen gaat om de voorlichting aan imkers, maar ook de voorlichting over beheer van gronden en openbaar groen aan grond bezittende en beherende overheden en andere organisaties. Een goed groenbeheer komt ten goede van bijen maar ook van vlinders, vogels en kleine zoogdieren.

Om deze voorlichting adequaat te kunnen uitvoeren is een kennis- en praktijkcentrum voor bestuivende insecten noodzakelijk. Vanuit zo'n centrum kunnen we ook zorg dragen voor goede informatie aan de samenleving, de pers en relevante organisaties, de gemeentelijke en provinciale overheden en andere diensten c.q. organisaties die het beheer over gronden hebben. Onderstaand geven we aan wat wij nu al doen aan de genoemde problematiek. Echter het inrichten van een kennis- en praktijkcentrum gaat onze mogelijkheden te boven. Onze financiële middelen komen van onze leden en van de verkoop van imkermaterialen in ons bedrijf 'het Bijenhuis' te Wageningen.

Inspanningen tot dusver

Wat is er al gedaan en wat zijn onze mogelijkheden c.q. is onze inbreng in het geheel?

- Eerder genoemd infopakket met Alterrapport is door ons aan alle gemeenten gestuurd.
- Er is een zeer complete website van de heer dr. A. Koster, www.bijehulpdesk.nl, die door gemeentelijke beleidsmakers en uitvoerders is te raadplegen.
- De NBV heeft een website www.bijenhouders.nl met daarop een compleet beeld van onze organisatie en haar mogelijkheden.
- De tweede website www.bijenhouden.nl bevat een forummogelijkheid en een archief en verdere literatuur.
- De website www.honingbij.nl, (waarvan we de domeinnaam bezitten) moet worden opgestart. Bedoeling is deze site te vullen met inhoudelijke informatie als verlengde van het door ons gewenste kenniscentrum.
- In het hele land wordt de cursus

Willem Aaltink (90) uit Holten - 74 jaar imker én lid VBBN/NBV met de voorzitter van de NBV. Regionale krant De Stentor wijdde op 4 maart 2011 een heel artikel aan hem, ook met foto. Het begint met: "Imker Willem Aaltink (90) uit Holten houdt zoveel van zijn bijen dat hij er geregeld over droomt". Veel imkers zullen dat herkennen

'Bijengezondheid voor imkers' gegeven. Daarin wordt aan imkers de mogelijkheid geboden hun kennis betreffende de omgang met bijen en de bedreiging van de varroamijt voor een belangrijk deel het hoofd te bieden. Jaarlijks worden ongeveer 600 nieuwe imkers opgeleid. Uit deze opsomming blijkt dat wij alles gedaan hebben wat tot onze mogelijkheden behoort.

Na deze uiteenzetting hebben we de volgende vragen voor u:

- Allereerst nodigen we u uit om op korte termijn een bezoek te brengen aan ons kantoor te Wageningen. Tevens kunt u dan kennis maken met onze serviceafdeling voor de imkers in Nederland.
- We vragen u de aanbevelingen uit het Alterrapport over te nemen en over te gaan tot het organiseren van enkele symposia. Wij zullen aan de organisatie meewerken middels het beschikbaar stellen van onze kennis.
- Het zelfde geldt voor de aanbeveling in het Alterrapport betreffende het opstellen van een planten-top-100 en een handzame brochure. Ook daaraan kunnen wij onze medewerking geven.
- Daarnaast verzoeken wij u met ons te overleggen over de inrichting van een praktijk- en kenniscentrum zoals beschreven in ons Deltaplan, voornoemd.

Wij wachten uw reactie af.
Hoogachtend, dr.ir. J. (Jan) Dommerholt,
voorzitter NBV

In februari was Harry Kraayvanger 65 jaar lid van de NBV afd. Bladel, waar zijn zoon inmiddels ook lid is. Dus blijft het imkeren in de familie.

Foto van de maand

Poster tevens honinggetiket. Ontwerp Inque Nap.

Familieberichten

In memoriam

GERRIT ALBERTS

Na een kortstondig ziekbed en herstelend van een herseninfarct is Gerrit plotseling overleden.

Gerrit was sinds 1954 lid van VBBN en later NBV.

Januari 2002 is Gerrit toegetreden als penningmeester van het bestuur. Ook was hij penningmeester van Groep Overijssel-Oost en Nestor van de commissie Koninginnenteelt. Voorts was hij beheerder van de verenigingsstal van 't Iemenschoer. Bijen en bijenhouden waren zijn lust en leven.

Wij zullen Gerrit zeker missen.

Bestuur en leden

't Iemenschoer, Almelo e.o.

Nieuws uit het HB (maart 2011)

EpiPen®

“Zoals aangekondigd hebben we besloten de Epi-pen aan te schaffen voor de leraren bijenteelt, zodat zij cursisten die een levensbedreigende allergische reactie tegen bijensteken vertonen, kunnen injecteren. Bij een allergoloog te Tilburg wordt nagevraagd wat de risico's zijn bij het gebruik van deze pen.”

Commissie voor Bijenproducten

“We zouden de Nederlandse Commissie voor Bijenproducten graag onder de paraplu van de NBV zien. Daarom zijn contacten gelegd met de Drentse commissie voor bijenproducten het Bijkersgilde, dat hieraan wel wil meewerken. Uiteraard proberen we de Nederlandse commissie hierbij te betrekken.”

Uitreiken onderscheidingen

“Zoals ieder voorjaar krijgen we veel aanvragen om onderscheidingen uit te reiken aan leden, die 25, 40, 50 of nog langer lid van de NBV zijn. Het is voor ons niet te doen voor iedere onderscheiding het land in te gaan. Het groepsbestuur zal deze feestelijke bijeenkomsten voor zijn rekening nemen. Mocht iemand meer dan 60 jaar lid zijn, dan proberen we bij de uitreiking

te zijn. Verder wordt het aan de groepen overgelaten of zij bij bijzondere situaties 'hun' HB-lid erbij willen uitnodigen.”

Externe contacten

“Het Bijenhuis gaat het boek 'Land van melk en honing' verkopen. Het is een uitgave van Triple E. Met Triple E zijn plannen gemaakt om een open dag in het Bijenhuis te organiseren. Verder hebben we ons bij de KKNV - Vereniging voor Veldbiologie als deelnemende organisatie opgegeven voor het 'Jaar van de bij' in 2012.”

Uit de groepen

“In de groep Gelderse Rivieren wordt de Warré-bijenkast gepropageerd. Deze kast is interessant genoeg om te presenteren tijdens de studiedagen in november. In de groep Over-Veluwe heeft een instantie een afdeling benaderd voor adressen van leden. Adressen worden door ons nooit prijsgegeven en ook afdelingen moeten dit niet doen.

De groep Achterhoek vraagt waar de door de overheid toegezegde 1 miljoen naartoe gaat. Dit geld werd bestemd voor onderzoek bij PRI-Bijen@wur, Alterra (beide in Wageningen), de European Invertebrate Survey (EIS) in Leiden en het Nederlands Centrum voor Bijenonderzoek in Tersoal, zie Bijenhouden april 2010, blz. 12. Uit vragen en opmerkingen uit de groepen blijkt dat we duidelijk moeten maken waar wij voor staan en wat de leden aan de NBV hebben.

Uit Limburg is een klacht gekomen, dat een afdeling haar bijen niet meer op de grond van Staatsbosbeheer mag zetten. We hopen hierin te kunnen bemiddelen. Gelukkig is er ook een mail ontvangen van iemand die 40 ha bos in de buurt van Rijssen bezit en imkers aanbiedt hier de bijen te plaatsen.

De opkomst op de vergadering HB - Groepen van 19 februari jl. was groot, en de sfeer was positief en constructief. De conceptnotulen zijn inmiddels naar de groepsbesturen gestuurd.”

Brief aan de staatssecretaris

“We hebben staatssecretaris Bleker een brief geschreven over onze gesprekken in het verleden met het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over de bijensterfte. Ook hebben we hem uitgenodigd in het Bijenhuis. Zie elders in dit blad en op de website.”

Vergoeding opleidingskosten?

“Sommige leraren die voor 2009 zijn gediplomeerd, zouden graag vergoeding van studiekosten krijgen (zoals vastgelegd in de Notitie Onderwijs). Het besluit tot tegemoetkoming is in 2009 genomen om te bevorderen dat kersverse leraren inderdaad cursussen gaan geven; dit blijft het doel van de maatregel.”

Brief aan Vroege Vogels

“Aan het Varaprogramma 'Vroege Vogels' is een brief gestuurd om bezwaar te maken tegen de eenzijdige benadering van het probleem van de abnormale bijensterfte.”

Schadevergoeding 'suikerkwesie'

“De claim in de suikerkwesie is zo goed als afgewikkeld. Over de hoogte van de vergoeding ter schadeloosstelling is na bemiddeling van een van onze HB-leden overeenkomst bereikt. Vorig jaar had een deel van onze imkers dode volken als gevolg van het gebruik van verkeerde invertsuikersiroop uit België.”

Contributieverhoging?

“We hebben voor de Algemene Ledenvergadering de financiële stukken en de begrotingen voor dit en volgend jaar vastgesteld. Nu moeten de verouderde elektrische bedrading en meterkasten in het hele Bijenhuis vervangen worden. De NBV verhuurt het pand aan de afdeling Handel en staat daarmee voor een grote aanslag op haar liquiditeit, al was het precieze bedrag bij het maken van dit verslag nog niet bekend.

Daarnaast is voorzien in een kenniscentrum. Deze begrotingspost berust op een vrije keuze, maar is in 2011 voor de helft van de kosten begroot. Helaas moet een contributieverhoging worden voorgesteld. Dit gebeurt in de Algemene Ledenvergadering van 9 april.”

Afdeling Verkoop NBV gesloten

Op zaterdag 30 april zal de afdeling Verkoop/winkel van de NBV /Het Bijenhuis gesloten zijn. Bestellen via internet kan uiteraard altijd op www.bijenhuis.nl.

Vraag en aanbod

Te koop: prima zachte bijen- volken op 10 BR + 10 HK-ramen (Simplexmaat), t 0522-254563 (Meppel)

Bijenvolken nodig? Belt u even. Ook verkopen wij alle imkermaterialen o.a. honingslingers, bijenkorven en kasten (Red Cedar of vurenhout), nieuw of gebruikt, alle maten kunstraat. Informeer vrijblijvend naar onze speciale prijzen. Imkerij De Werkbij, Rhenen en Emst (gemeente Epe). Zie voor adres: www.dewerkbij.nl (met complete webwinkel), e info@dewerkbij.nl, t 0317-61 29 42.

Te koop: bijenvolken Buckfast F1. t 0599-212934 (Buinen).

Te koop gevraagd voor educatief centrum: carnica bijenvolken. Inl.: t 072-5402405.

Buckfastvolken F1 diverse afkomsten o.a. B32AH X B78 X stand en Co409HR X I 16 of EL 389 X stand. Ook raszuivere volken rechtstreekse oorsprong van Hans Roy C 0409 (Macedonische cecropia) daarna aangepaard op Ameland B25, I 16 of EL 389, Am 0779. Verder een paar F1 Golvollen. Alles in overleg. Inl.: Dirk Blanken, t 0595-423315 (Warffum), e famblanken@hetnet.nl (bestellingen via email)

Te koop: Buckfast bijenvolken op ramen. Wim de Kleine, t 0524-551636 (Emmen).

Te koop: vitale, zachte Carnicabijen- volken op 7 of 10 ramen met jonge moer F1 2010. Joep Verhaegh, t 077-3983424 (Horst L.).

Bijenvolken op ramen. Afdoende behan- deld. Met goede zachte (Buckfast) koningin en op nieuwe raat van 2010. Peter Linnartz, m 06-12791927.

Te koop: bijenvolken met of zonder kast, nieuw model bijenkasten. Alle maten kunstraat, alle imkermaterialen. Ook honingverkoop en inkoop bijenwas. Openingstijden: zat. of na telefonische afspraak t 0485-45 42 76. Imkerdepot Mia v.d. Heijden, Voortsestraat 19, 5454 GR St.Hubert.

Te koop: bijenvolken. Wegens gezond- heidsomstandigheden te koop aangeboden 200 bijenvolken in redcederhout 10 raams-Spaarkasten. Prijs n.o.t.k. m 06-21247750 of t 010-5912470.

Te koop: honing per 20 kg: acacia-, linde-, bloemen-, koolzaad- en korianderhoning.

Zeer goede kwaliteit en voldoende voorraad. Imkerij Het Korfje, Nieuwleusen, t 0529-48 35 85, e info@hetkorfje.nl.

Te koop: ontzegelbak RVS van Siegerland, in goede staat € 50,-. Tevens Bijenhuis broedstoof, nooit gebruikt. € 100,-. Harry Alting, Swifterbant, m 06-13543930.

Te koop: RVS aftapvat met snijkraan, inhoud 25 kg, 'Siegerland'. Als nieuw € 40,-. G.J. van Faassen, 0591-51 27 82 (Valthe).

Wij kopen uw Nederlandse honing en verkopen alle soorten honing in grote en kleine hoeveelheden. Ook stuifmeel, honingkoek, honingsnoep e.d. Wij zijn dé leverancier voor uw markt of braderie! Vraag vrijblijvend onze speciale prijzen. Imkerij De Werkbij, Rhenen en Emst (gemeente Epe), zie voor adres: www.dewerkbij.nl (met complete webwinkel), e info@dewerkbij.nl, t 0317-61 29 42.

Imkerwinkel De Linde aan de Pastoor Smitsstraat 27 in Olland het juiste adres voor al uw benodigde imkerartikelen. Imkerartikelen zijn via onze webwinkel te bestellen www.imkerswinkeldelinde.nl. Vanaf juli 2011 te koop raszuivere [Buckfast] teeltmoeren van Friedrichskoog inclusief Kielerkastje voor € 80,-. De winkel is geopend op: woensdag van 13.00 u tot 20.00 u en zaterdag van 9.00 u tot 15.00 u. Marcus Mesu & Mirjan Hendriks, m 06-20372232, e info@imkerswinkeldelinde.nl.

ProPol Produkten BV, bekend als produ- cent van de bekende Ambrosia Honingwijnen, heeft ook een ruim assortiment apitherapieproducten: crèmes, zeep, snoep etc. die uitermate geschikt zijn voor wederverkoop. Vraag vrijblijvend naar onze prijslijst. Voor informatie: t 0229-29 58 48, e info@propol.nl, i www.propol.nl.

Te koop: 500 mg softgel propolis capsules, 90 st. € 21,95, ook puur bijengif te koop, m 06-24893389 (Bunschoten)

Het Honingmagazijn, hèt adres op de Veluwe en daarbuiten voor al uw imkermaterialen, kijk op www.honingmagazijn.nl. Dagelijks geopend na telefoon- of emailafpraak: t 06-11 95 05 83 e honingmagazijn@hetnet.nl, Tongerenweg Zuid 119, 8162 SB Epe.

Te koop: Spaarkasten (10-, 7-, 6- of 3-raams uitvoering). Ook voor losse broed- en honingkamers, daken en bodems. Kijk

op www.immenhof.nl. De Immenhof, Voorthuizen, t 0342-47 28 37, m 06-53 18 20 06.

Te koop: planken, ideaal voor het maken van bijenkasten. Gebruikte kaasplanken. Afmetingen 240x33,5x18 cm. Gelijmd in vier lagen speciaal tegen kromtrekken. Prijs € 8,-, bij afname grotere partijen korting mogelijk. J.van Opstal, Zundert, t 06-21958187, e jvopstal@xs4all.nl

Vof Het Ielgat bestaat 25 jaar. Dit viere we met elke maand een actie! Kijk voor actuele aanbieding: www.ielgat.nl, nu met imkershop. Het Ielgat voor al uw imkermaterialen; verenigingen en grootverbruikers krijgen extra korting op onze toch al lage prijzen.

LET OP: gewijzigde datum open dag 't Ielgat, nu op zaterdag 14 mei vanaf 10.00 uur. Voor nieuws: www.ielgat.nl

Beroepsimkers! Ik verkoop 2011/2012 omvangrijke imkerij- en handelsonderneming in het Mecklenburgse merenplateau in een attractieve toeristische omgeving (Plauer See). Het geheel omvat: productiegebouwen, tuinwinkel (imkerijgerief, bijenproducten) en bijenmuseum, twee vakantiewoningen in afzonderlijk huis evenals 2 ha binnenplaats en tuin. Contact: t 0049-38735-45225; e imkerei.neumann@t-online.de, i www.bienen-neumann.de.

Imkerartikelen en bijenhouderij. Het adres voor West-Brabant en Zeeland, alles op het gebied van bijen. Geopend: vr. 17.00-21.00 u, za. 09.00-16.00 u en verder op afspraak. C.F. Coremans, Marnixstraat 1, 4873 GM Etten-Leur, t en f 076-5014116, m 06-51271490.

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof. Dit omvat een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info: i www.imkerij-immenhof.nl of t 024-35 84 543. Gonnie en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/Heumen.

Stichting bijenteeltmuseum De Bankorf voor al uw bijenproducten. We leveren ook aan verenigingen en wederverkopers. Een dagje uit met uw vereniging, maak een afspraak t 0592-38 93 49. Kijk voor meer info op www.debankorf.nl, ook voor bestellingen via onze webshop.

Nederlandse

Bijenhoudersvereniging

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317 422422 f 0317 424180

e secretariaat@bijenhouders.nl

i www.bijenhouders.nl

bank 53.90.42.897, ING 846801

Voor betalingen vanuit het buitenland:

IBAN: NL62ABNA0539042897

BIC: ABNANL2A

Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 u.

Het Bijenhuis (winkel)

Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

t 0317 422733, f 0317 424180

e bijenhuis@bijenhuis.nl

i www.bijenhuis.nl

bank 53.90.42.900, ING 823276

Open: di. t/m vr. 08.30-17.00 u, tussen 12.00

en 13.00 u gesloten. Van 1 maart t/m 30

september is de winkel ook op zaterdag

geopend van 08.30-13.00 u.

bijen@wur Plant Research International (PRI)

(v.h. PPO-Bijen, Ambrosiushoeve)

Centraal Meldpunt Bijenziekten (ma t/m vrij van 9.00 - 17.00 uur, op afspraak)

Postbus 16, 6700 AA Wageningen.

Bezoekadres: Droevendaalsesteeg 1,

6708 PB Wageningen, t 0317 481279,

e bijen@wur.nl i www.bijen.wur.nl

Spuitschade melden

Inspectie Noord/Oost, Zwolle,

t 038 4291300

Inspectie West, Utrecht, t 030 6692669

Inspectie Zuid, Eindhoven, t 040 2563800

Amerikaans vuilbroed

Gevallen of vermoedens van Amerikaans vuilbroed (AVB) altijd melden bij:

AID Kerkrade t 045 5464185

Agenda

Het gehele jaar Weert

Natuur- en Milieucentrum De IJzeren

Man, Geurtsvenweg 4. t 049 5524893,

e info@nmcweert.nl, www.nmcweert.nl

16 april Dordrecht

Bijenmarkt van 10-16 uur in het bijenpark, Reeweg-Zuid 72b. Verkoop volken v.a. 9

uur. Imkerartikelen, honing, pannenkoe-

ken, wafels, plantjes. M.m.v. natuurorga-

nisaties. Leo v.d. Heijden, m 0615292450,

e nbv.dordrecht@kpnplanet.nl.

17 april Horst a/d Maas

Natuur- en Bijenmarkt van 9-14 uur, bij 't Zoemhukske, Praktijkcentrum voor Bijenteelt, Kasteellaan 3, gratis. Sjaar Thijssen, t 0773541901, e g.thijssen17@kpnplanet.nl.

17 april Boxtel

38ste Bijen- en plantjesmarkt van 10-15 uur in park Molenwijk (ingang Essche Heike).

Tevens verkoop imkermateriaal, demonstratie korfvlechten en bezichtiging verenigingshal 't Raathuis. P. Bressers,

t 0411-601595, e pietbressers@home.nl.

17 april Someren

Plantenruilbeurs en informatiemiddag i.s.m. Groei & Bloei Asten/Someren, van 12-16 u in Verenigingsgebouw 'De van

Gijsselshof', Bosrandweg (richting Keel-

ven). Stekjes, zaden, drachtplanten ruilen. Tevens verkoop van plantjes, bijenproduc-

ten, materialen etc. i Leendert v.d. Bosch,

t 0493490020, e l.bosch11@chello.nl.

25 april Hulst (2de Paasdag)

Planten- en bijenmarkt van 10-16 uur bij Stichting Tragel, Sterredreef 50 te Clinge.

G. Arens, t 0114314819,

e nbvhulstee@orange.nl.

25 april Schaijk (2de Paasdag)

Zie bladzijde 22.

30 april Groenlo

Bijenmarkt van 8-13 u. bij de parkeerplaats tegenover cultureel centrum De Bron,

Buitenschans 3. Rinie ten Have, t 0544-

463160, e rinietenhave@hotmail.com

30 april Berlicum-Middelrode

Drachtplantenmarkt op landgoed Seldensate, Laan ten Seldensate, van 10-14 u.

dhr. Cooijmans, t 0413-250171,

e antooncooijmans@tele2.nl.

7 mei Middenbeemster

Bijen-, natuur- en plantenmarkt van 7-12 u. op het Marktplein. Voor imkermaterialen kunt u terecht bij de kraam van het

Bijenhuis Wageningen. Mogelijkheid tot

handel in volken en gebruikte artikelen.

Gerrit Prins, t 020-4824104, m 06-10859826,

e gerrit.trinie.prins@hetnet.nl

14-15 mei Deventer/Olst

Tweede Nederlandse Terra Madre op land-

goed De Haere, Haereweg 4, 8121 PJ. Open

van 10 -17 u. Cultuurhistorische en actuele

informatie markt. Slow Food thema's: biodiversiteit en lokale voedselgemeenschappen bevorderen. Proevend geïnformeerd worden en debatteren aan een reuzetafel. Speciale kinderactiviteiten. i www.terramadre.nl (www.slowfoodfoundation.nl), Slow Food Platform Bijenbehoud, van 18.00-19.00 u, t 0624655672, e janjanneke.t365@gmail.com.

4 juni Ruinen

In verband met haar 100-jarig bestaan organiseert de afd. Ruinen een markt van 10-17 u. op de Brink met kramen met

natuur- en biologische producten, koken, zaden en vruchten, een kinderafdeling,

natuurambachten en verenigingen als Natuurmonumenten. Uiteraard ook voor-

lichting over alles wat met het houden van bijen te maken heeft. Roel Broekman,

t 0522-451290, Christel vd Maelen, m 06-

45451212 of Jan ten Oever, t 0522-470097.

5 juni Helmond

Natuurmarkt van 12-17 u. in en rondom De Bijenhal in stadswandelpark De

Warande (GPS-adres is Kluis 1, 5707 GP Helmond). De Natuurmarkt is goed te

combineren met een bezoek aan het Carat-muziekpaviljoen, de midgetgolf-

baan of het dierenpark. Kinderen kunnen zelf een kaarsje rollen, een vogelnestkast-

je, schilderijtjes en wollen knutsels

maken. Ad van Grinsven, t 0492-382914,

e awvangrinsven@onsbrabantnet.nl.

5 juni Nistelrode

Natuur- en Bijenmarkt van 10-16 u. op het marktplein. Verkoop bijenvolken, imker-

artikelen en drachtplanten, voorlichting

bijenhouden met demonstratiekast en

korfvlechten, natuur- en milieuorganisa-

ties. Kinderen kunnen waskaarsen maken.

Henk Langens, t 073-5323753,

e h.langens@home.nl

11 juni Leiden

De Leidse bijenmarkt staat in het teken van het 100-jarig bestaan van de bijenver-

eniging Leiden e.o. De markt is in het park

aan de Zoeterwoudse singel van 10-17 u.

De markt met: 80 ambachtelijke kramen,

verkoop van bijenvolkjes, imkermateria-

len, honing, bijzondere planten en veel

natuureducatie. Scouting, poppenkast,

schminken en het IVN zorgen voor een

kindvriendelijk programma. i www.

deleidsebijenmarkt.nl.